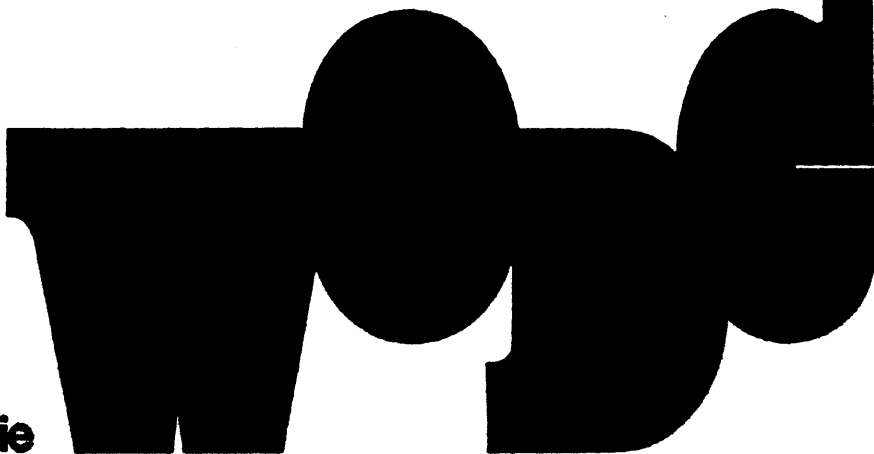

de strafbare belediging

36

ministerie van justitie

MINISTERIE VAN JUSTITIE
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
's-Gravenhage

DE STRAFBARE BELEDIGING

mr. J.J. van der Kaaden

juli 1979

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum
Ministerie van Justitie

INHOUDSOPGAVE

	<u>Blz.</u>
I. INLEIDING	1
II. HET KADER VAN DE VRAAGSTELLING	3
III. DE OPZET VAN HET ONDERZOEK	8
1. Inleiding	8
2. De dossieranalyse	9
3. De interviews	10
IV. DE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	12
1. De omvang en spreiding van de beledigingen	12
1.1. de omvang van de beledigingen	13
1.2. het aantal beledigingen per arrondissement	14
2. De aard van de belediging	16
2.1. de inhoud van de belediging	16
2.2. de toedracht van de belediging	19
3. De belediger	20
3.1. de leeftijd van de belediger	21
3.2. het geslacht van de belediger	21
3.3. de burgerlijke staat van de belediger	22
3.4. het beroep van de belediger	22
3.5. het criminele verleden van de belediger	23
4. De beledigde	24
4.1. de leeftijd van de beledigde	24
4.2. het geslacht van de beledigde	26
4.3. de burgerlijke staat van de beledigde	26
4.4. het beroep van de beledigde	26
5. De delictsituatie	28
5.1. de plaats van de belediging	28
5.2. het tijdstip waarop de belediging plaatsvond	29
5.3. de belediger en de beledigde in hun onderlinge relatie	29

6. Samenvatting der gegevens van de belediging, de belediger en beledigde	31
7. De justitiële afdoening van de beledigingen	33
7.1. de vervolgingscijfers en de opgelegde straffen	33
7.1.1. <i>de regionale verschillen in het vervolgings- beleid</i>	37
7.2. de aanpak van het beledigingsdelict door de politie	39
7.2.1. <i>de belediging van de ambtenaar in functie (art. 264 WvSr.)</i>	39
7.2.2. <i>de belediging van de burger (art. 261, 262 en 266 WvSr.)</i>	40
V. SLOTBESCHOUWING	42
VI. SUMMARY	50

HOOFDSTUK I

Inleiding

Bij de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel inhoudende een herziening van verschillende beledigingsartikelen (Tweede Kamer, zitting 1970-1971, 11249 nr. 1-4) heeft de Minister van Justitie in de Memorie van Antwoord (Tweede Kamer, zitting 1975-1976, 11249, nr. 6-8) een onderzoek toegezegd naar de eenvoudige beledigingsgevallen die in de laatste jaren strafrechtelijk zijn afgedaan.

De aanleiding voor het ontwerp van wet lag bij de behandeling van de Justitiebegroting voor 1968, waar de vraag ter sprake kwam of artikel 117 Wetboek van Strafrecht (belediging van een bevriend staatshoofd) behoorde te worden gewijzigd of ingetrokken. Van de zijde der regering is toen toegezegd, dat deze materie door een werkgroep in studie zou worden genomen. Haar werd opgedragen te onderzoeken of, en zo ja in hoeverre, het wenselijk is wijziging te brengen in het geheel van strafrechtelijke bepalingen met betrekking tot belediging, in het bijzonder van hoofden van bevriende staten en vertegenwoordigers van buitenlandse mogendheden. Het bredere verband waarin de werkgroep art. 117 WvSr moest bezien is uitdrukkelijk gekozen, omdat men vond dat de vraag omtrent de speciale strafbepaling van art. 117 WvSr onmiddellijk de meer algemene vraag oproept, in hoeverre belediging van wie dan ook strafbaar en vervolgbaar behoorde te zijn. Onder leiding van mr. G.E. Langemeijer heeft deze werkgroep op 17 januari 1969 haar rapport uitgebracht. Hierin is ruime aandacht besteed aan de "eenvoudige" beledigingsartikelen.

In het Voorlopige Verslag van de Tweede Kamer (zitting 1971-1972, 11249, nr. 5), is met aanhaling van het rapport van de Commissie Langemeijer nader op de strafbaarheid van de belediging ingegaan. Centraal stond hier de vraag wat vóór en tegen een schrapping van de eenvoudige belediging als misdrijf uit het wetboek pleitte.

In de genoemde Memorie van Antwoord (Tweede Kamer, zitting 1975-1976, 11249, nr. 6-8) werd gesteld dat vooral gedurende de laatste jaren in de praktijk een grote terughoudendheid valt waar te nemen bij het vervolgen van het misdrijf van eenvoudige belediging. De indruk bestaat dat de politie niet zonder meer verbaliseert, maar eerst tracht het conflict in der minne te schikken.

"Intussen ontbreekt" - zo gaat de Memorie van Antwoord verder - "een

duidelijk inzicht in de aard van de beledigingsgevallen die wel op de openbare terechtzitting worden gebracht (en dus niet bijvoorbeeld met een waarschuwing of berisping door de officier van justitie worden afgedaan). Toch lijkt eerst een goede afweging van voor- en nadelen van de eventuele schrapping van de strafbepaling omtrent eenvoudige belediging mogelijk, wanneer dat inzicht verkregen is".

Dit vormde de aanleiding om het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) te verzoeken een dossieronderzoek in te stellen naar de beledigingsgevallen die in de laatste jaren berecht zijn.

[Er zou informatie moeten worden verschaft over de aard van de beledigingen, de persoon van de belediger en beledigde en de gebezigde scheldwoorden. Daarnaast zou in dit onderzoek ook moeten worden nagegaan of en in welke mate het enkele feit dat de politie thans tot ingrijpen bevoegd is - een bevoegdheid die zou vervallen, indien belediging niet meer strafbaar zou zijn - bijdraagt tot conflictoplossing of tot het voorkomen van erger. Van dit onderzoek wordt in dit rapport verslag gedaan] x).

x) Bij de opzet van het onderzoek was betrokken de heer drs. C. Cozijn. Bij de uitvoering van het onderzoek hebben de heren mr. Th. Pastoors en D. Bal de rapporteur bijgestaan.

HOOFDSTUK II

Het kader van de vraagstelling

Voordat in het hierna volgende hoofdstuk de opzet van het onderzoek wordt uiteengezet, zullen wij eerst nader ingaan op het kader waarin de vraagstelling kan worden geplaatst.

Zoals gezegd kwam de vraag naar een beschrijving van de beledigingsgevallen voort uit de behoefte een goede afweging te kunnen maken van de vóór- en nadelen van een eventuele schrapping van de betreffende strafbepaling. De overwegingen die hierbij aan de orde zijn worden in de literatuur besproken onder de titel "criminalisering en decriminalisering". Op het eerste gezicht maakt het een groot verschil of iets in de wet is strafbaar gesteld of niet. In de praktijk verwatert dit verschil echter als gevolg van de manier waarop aan de strafwet uitvoering wordt gegeven. Met de beslissing een bepaald gedrag in de strafwet op te nemen is immers nog niet vastgesteld in welke mate dit ook wordt vervolgd en bestraft. Dat hangt samen met de mogelijkheid die het Openbaar Ministerie heeft om uit opportuniteitsoverwegingen van een vervolging af te zien. Bij een groot aantal septs kan in feite van een zgn. depenalisering worden gesproken. Het gedrag is dan wel strafbaar (gecriminaliseerd), maar daaraan wordt in de praktijk geen gevolg gegeven.

Het zal duidelijk zijn, dat bij de keuze gedrag wel of niet strafbaar te stellen de praktische mogelijkheden bij de uitvoering van de wet een rol kunnen spelen. Met opzet wordt van "kunnen" gesproken, omdat het principiële element van het dilemma dit soort praktische argumenten geheel kan overschaduwen.

Bij de meer principiële overwegingen aangaande de vraag of bepaald gedrag strafbaar moet worden gesteld, speelt vooral de visie op de functie van het strafrechtssysteem als geheel een rol en niet de effectiviteit van de afzonderlijke wet. Zo zien we bijvoorbeeld dat, samenhangend met de verschillen in de plaats en functie van het strafrecht, in verschillende landen het strafrecht meer of minder uitgebreide toepassing heeft. De mogelijkheid van het strafbaarstellen van gedrag wordt in Nederland onder andere beperkt door de autonomie van het gezin in de samenleving. Een strafbaarstelling van onhebbelijk gedrag van kinderen is uit dien hoofde niet aan de orde, los van de effectiviteit ervan. In de Verenigde Staten

reikt het strafrecht, wat dit betreft, aanzienlijk verder. Hier worden bijvoorbeeld kinderen die spijbelen in veel gevallen direct strafrechtelijk benaderd. De principiële discussie rond een strafbaarstelling bevat met name ook ethische en morele overwegingen, waarbij de algemene maatschappelijke verhoudingen een rol spelen. Op zichzelf zullen deze (hoogstaande) morele normen vaak weer in verband staan met de waardering van concrete voorvallen en feitelijke maatschappelijke ontwikkelingen. Mede hierdoor wisselen in de praktijk deze principiële en praktische argumenten elkaar regelmatig af. Om te verduidelijken aan welk deel van de discussie de resultaten van dit onderzoek een bijdrage kunnen leveren, zullen wij beide invalshoeken hier afzonderlijk aan de orde stellen.

Ten aanzien van de principiële benadering van de strafwet bestaat een belangrijk meningsverschil inzake de relatie tussen de wet en de morele normen.

Enerzijds wordt verondersteld, dat het strafrecht (en daarmee de wet) niet op de maatschappelijke ontwikkelingen mag vooruitlopen, anderzijds wordt het strafrecht gezien als een instrument tot verandering van de samenleving. Hieraan ligt ten grondslag een verschil van mening over de afhankelijke dan wel onafhankelijke status van de wet. In de literatuur vinden we deze opvattingen terug bij Summer 1), die over de wet spreekt als neerslag van de morele opvattingen der samenleving en Roscoe Pound 2), die bij de wet in de eerste plaats aan "social engineering" denkt. In de eerste opvatting zullen feiten waarvan de verwijtbaarheid in de samenleving niet meer wordt gevoeld, zonder meer uit de wet kunnen worden geschrapt. In de tweede gedachtengang wordt op basis van de wenselijkheid van de maatschappelijke ontwikkeling nagegaan wat het strafrecht hieraan kan bijdragen. Wanneer men in de laatstgenoemde opvatting uitgaat van deze instrumentele functie van de wet, dan kan men nog van mening verschillen of het strafrecht (de strafwet) alleen het gedrag 3) of ook de moraal 4) moet beïnvloeden. Bij een moraalbeïnvloedende functie dient het

1) Summer, W.G. *Folkways*, Boston: Guin, 1940

2) Pound, R. *Social control through law*.
Hamden, Connecticut, Archon Books, 1968.

3) Aubert, V. *Some social functions of legislation in contributions to sociology of law*, ed. B.M. Person Blagvad. Copenhagen 1977 - maakt een driedeling in de gedragsbeïnvloedende functies, t.w. 1. regulering van gedrag, 2. oplossing van conflicten, 3. verdeling van middelen in de samenleving.

4) Danelski, D.J. *The limits of law* ed. by J.R. Pennock & J.W. Chapman, New York 1974 - wijst erop dat in sommige landen (bv. Japan) de morele functie van de wet wordt benadrukt.

Wetboek van Strafrecht als een normatief oriëntatiepunt. Het houdt de mensen voor, wat verwerpelijk is. Het symboliseert de maatschappelijke normen en dient als maatstaf voor de beoordeling daarvan. Bij de gedragsbeïnvloeding ziet men af van de invloed van de wet op de gevoelens met betrekking tot het "goede" en het "slechte" in de samenleving. Men sluit bij de morele ontwikkelingen in de samenleving aan met eigen (gedrags) doelstellingen. Het spreekt vanzelf, dat in beide instrumentele visies voor de beoordeling van een strafbaarstelling, het effect van de wet in de praktijk kan worden getoetst.

De meer concrete (niet principiële) argumenten bij de beoordeling van de strafbaarstelling kunnen vooral aan de discussie binnen deze instrumentele wetsvisie worden ontleend. Op het vlak van de strafrechtstoepassing zijn verschillende zogenaamde strafdoelen onderscheiden. De strafbaarstelling kan bijvoorbeeld een preventieve functie hebben, of een conflictoplossend effect, dan wel een "eigenrichting beperkende" werking. In de moraalbeïnvloedende sfeer wordt aan het wetsartikel wel een concrete normbevestigende- of normhandhavende functie toegeschreven. Het zal duidelijk zijn, dat de concrete argumenten nauw samenhangen met de inhoud van de strafbaarstelling.

Uiteraard is een deel van de vragen, die zowel in de principiële als praktische discussie rond de strafbaarstelling van gedrag rijzen, met behulp van empirisch wetenschappelijk onderzoek te beantwoorden. Men kan bijvoorbeeld met opinie-onderzoek een zekere behoeftepeiling doen. Ook is het in principe mogelijk de effecten van een stuk wetgeving te evalueren. De moeilijkheden ontstaan echter bij de waardering van deze gegevens bij de besluitvorming. Men kan het bovendien niet altijd eens worden over de feitelijke effecten waaraan men het succes van een maatregel moet afmeten. Daarbij is het niet overeenkomstig de werkelijkheid om aan te nemen, dat een beslissing tot strafbaarstelling zo systematisch wordt genomen, dat achtereenvolgens de principiële en praktische overwegingen worden getoetst. In de praktijk worden de vragen anders gesteld en opgelost. Voor een groot deel is dit het gevolg van de staatsrechtelijke regeling van de wetgeving. Hierbij is gestreefd naar een procedure die een zo zorgvuldig mogelijke afweging van belangen, behoeften en ideeën mogelijk maakt. Het gaat daarbij om meer dan feitelijke informatie alleen. Met het verschaffen van deze feitelijke informatie kan het wetenschappelijk onderzoek in elk geval een partiële bijdrage leveren aan de discussie

rond een strafbaarstelling.

Toegespitst op de belediging kunnen verschillende vragen worden gesteld. In de gedachtengang, dat de wet alleen dingen strafbaar moet stellen die maatschappelijk verwerpelijk worden gevonden, rijst de vraag of men zich tegenwoordig nog wel beledigd voelt. Om dit met een empirisch onderzoek vast te stellen, kan men zich niet beperken tot de bestudering van de beledigingszaken die bij de rechtbank zijn ingeschreven. Juist de woorde-lijke conflicten, die niet bij de politie of het Openbaar Ministerie belanden, zijn in dit opzicht van belang. Een veel ruimer opgezet opinie-onderzoek lijkt voor de beantwoording van deze vraag meer op zijn plaats. Het kan ook zijn, dat met het strafbaar houden van de belediging wordt beoogd te verhinderen dat men het "over en weer" aantasten van elkaars eer en goede naam "gewoon" gaat vinden. In dat geval is het de vraag of deze strafbaarstelling in de praktijk als normatief oriëntatiepunt functioneert. Ook om hierop een antwoord te kunnen geven is meer nodig dan een onderzoek naar de "rechtbank-beledigingszaken". Wil men met de strafbaarstelling van de belediging vooral voorkomen, dat in feite beledigd wordt, dan kan zo'n onderzoek wel een aantal aardige gegevens opleveren. De resultaten laten immers zien in welke gevallen de strafbaarstelling zo'n belediging niet heeft kunnen voorkomen. Het spreekt vanzelf, dat men met een onderzoek naar de basis van dit soort conflicten meer over dit gedragsbeïnvloedende effect van de strafbaarstelling zou te weten komen. Om dit (positief) vast te stellen zijn immers ook de conflicten die niet op een belediging uitlopen interessant.

Een andere vraag heeft betrekking op het type dader en slachtoffer bij dit delict. Is er sprake van een qua leeftijd typische "eergevoelige" groep of gaat het om een typisch "klassedelict"? Met andere woorden, moeten in het bijzonder bepaalde mensen of groepen mensen, worden beschermd met de strafbepaling? Van de "rechtbank-beledigingszaken" zijn deze gegevens in elk geval vast te stellen.

Men kan zich ook afvragen of de strafrechtelijke bemoeienis een cumulatieve van het conflict (met het risico op een mishandeling) tegengaat of het plegen van eigenrichting door de beledigde beperkt. Het strafdossier laat in dit verband zien hoe en wanneer het slachtoffer van de belediging aangifte heeft gedaan.

In het algemeen zal voor de beoordeling van de gedragsbeïnvloedende werking van de strafbaarstelling ook behoefte bestaan aan een beeld van de delictsituatie. Zijn er typische omstandigheden aan te geven waaronder

beledigd wordt? Zijn het tijdstip en de plaats van de belediging in dit verband relevant? Het antwoord op deze vragen is met name ook van belang voor de beoordeling van de uitvoering die aan de strafbaarstelling wordt gegeven door bijvoorbeeld de politie.

Zoals gezegd speelt bij het dilemma criminaliseren of decriminaliseren ook een rol hoe de wet in concreto geëffectueerd kan worden. In ons geval hebben wij te maken met de vraag in welke mate de politie een handvat wordt geboden, door de strafbaarstelling van de belediging, om adequaat in te grijpen bij bepaalde conflicten. Om dit te kunnen vaststellen ligt een onderzoek naar het politieoptreden bij dit soort zaken als aanvulling op de dossierstudie voor de hand.

Dit zijn voorbeelden van vragen die bij de keuze, de eenvoudige belediging wel of niet uit de strafwet te halen, op kunnen komen.

In het volgende hoofdstuk zullen wij aangeven op welke vragen wij met dit onderzoek een antwoord proberen te geven.

HOOFDSTUK III

De opzet van het onderzoek

1. Inleiding

Van de verschillende vragen die ten aanzien van de strafbaarstelling van de belediging kunnen worden gesteld, wordt in dit onderzoek maar een klein aantal uitgewerkt.

De vraag was primair gericht op een beschrijving van de beledigingszaken die de laatste jaren bij de rechtbank kwamen. Er is dus ook niet geprobeerd een beeld te schetsen van de mate waarin men zich nog beledigd voelt. Daarvoor zou, zoals gezegd, een onderzoek bij een steekproef van de Nederlandse bevolking nodig zijn. Een dergelijke beschrijving zou overigens wel een interessant kader vormen, tegen de achtergrond waarvan het beeld van de "rechtbank-beledigingszaken" aan betekenis zou winnen. Voor een deel is dit soort informatie bekend uit reeds plaatsgevonden slachtofferstudies. Een zelfstandige verzameling van deze gegevens zou een te grote uitbreiding van het onderzoek betekenen. Op zichzelf zou zo'n algemene beschrijving ook nog niet verduidelijken waarom niet alle zaken bij de politie worden aangebracht. Daarvoor zou moeten worden nagegaan wat iemand ertoe brengt om in geval van een belediging aangifte te doen en daarbij tevens een schriftelijke klacht in te dienen. De belediging is immers een klachtdelict. Voor het peilen van deze aangiftedigheid zou men zich eveneens tot de beledigde moeten wenden. Bij een onderzoek van de klachtprocedure zou ook de aanpak van de politie en het Openbaar Ministerie onder de loupe genomen moeten worden. Op die manier zou duidelijk worden, hoe selectief de zaken die bij de rechtbank zijn ingeschreven, zijn samengesteld.

Omdat het onderzoek in eerste instantie een beperkt karakter moest hebben is van zo'n uitgebreide onderzoeksopzet afgezien. Wel is getracht om iets van de selectie van de "rechtbank-beledigingszaken" te weten te komen, door middel van een aantal interviews met de politie. In deze interviews is de werkwijze van de politie bij de beledigingsconflicten besproken. Uiteindelijk wordt alleen van de gevallen waarin de beledigde een klacht indient een dossier bij de rechtbank aangelegd. In dit dossier bevinden zich onder andere een Staat van Inlichtingen met gegevens over de belediger, een Proces-Verbaal met de verschillende verklaringen, van beledigde, belediger en eventuele getuigen, over het beledigingsconflict en mogelijk een voorlichtingsrapport betreffende de belediger.

Met de inventarisering van deze gegevens kan wellicht een bijdrage worden geleverd aan de beantwoording van de vragen die betrekking hebben op onder andere: eventuele "eergevoelige" groepen in de samenleving, het gevaar voor cumulatie en eigenrichting bij dit delict en mogelijke gedragsbeïnvloedende omstandigheden bij het beledigingsconflict.

Deze bijdrage is beperkt, doordat de informatie enigszins is vertekend. De verschillende kenmerken van de personen en zaken kunnen immers tevens een rol hebben gespeeld bij de aangifte- en klachtbereidheid van de beledigde. Met behulp van de interviewgegevens en de cijfers uit andere slachtofferenquêtes is getracht deze vertekening zoveel mogelijk te neutraliseren.

Hieronder zullen wij eerst de opzet van het dossieronderzoek schetsen en daarna die van de interviews.

2. De dossieranalyse

Het onderzoek heeft betrekking op de dossiers van alle in 1971, 1973 en 1975 bij de rechtbanken en gerechtshoven afgedane beledigingszaken van de artikelen 261, 262, 266 en 267 Wetboek van Strafrecht. De gekozen artikelen hebben respectievelijk betrekking op smaad en smaadschrift, laster, eenvoudige belediging en de belediging van een ambtenaar in functie. Onder smaad wordt verstaan een aanranding van de goede naam en eer door de tenlastelegging van een bepaald feit. Wanneer bij smaad het bewijs niet is geleverd spreekt men van laster. De eenvoudige belediging is een opzettelijke aanranding van goede naam en eer.

Andere artikelen die eveneens de strekking van een aantasting van eer en goede naam hebben (zie onder andere de 2e en 3e titel van het Wetboek van Strafrecht en de artikelen 137, 147 en 270), zijn, teneinde het onderzoek niet te omvangrijk te maken, buiten beschouwing gelaten. Bij de verzameling van de dossiers zijn niet de zaken van de kinderrechtter meegenomen. De minderjarige daders vallen dus buiten dit onderzoek. In totaal zijn 2.722 dossiers bestudeerd.

Uit de strafdossiers zijn van het proces-verbaal de gegevens van de belediging overgenomen. Uit de verklaringen van de beledigde, de belediger en eventueel aanwezige getuigen was doorgaans gemakkelijk op te maken wat de aard van de belediging was, hoe die zich afspeelde, onder welke omstandigheden, op welke plaats en op welk tijdstip. Verder bevinden zich in de dossiers gewoonlijk nog een informatiestaat van de belediger met

zijn personalia en een uittreksel uit het Algemeen Documentatie Register. Hierop staan de strafbare feiten vermeld, waaraan hij zich in het verleden schuldig heeft gemaakt. Ook deze informatie is gecodeerd. Tevens is bij de bestudering van de dossiers gelet op de wijze van afdoening. Het onderzoek richtte zich zowel op de veroordelingen als op de sepot. Van die gevallen waarin het Openbaar Ministerie had besloten de zaak niet voor de rechter te brengen (sepot) is voorzover mogelijk nagegaan wat daarvoor de redenen konden zijn. Van de door de rechter afgedane zaken is het vonnis overgenomen.

Zoals gezegd hebben de uit de strafdossiers verzamelde gegevens betrekking op een selectie van zaken. Voor bijna alle elementen van de beschrijving geldt, dat zij aan deze selectie kunnen hebben bijgedragen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk, dat de kenmerken van dader en slachtoffer zoals wij die uit de dossiers overnemen, samenhangen met de geneigdheid om in geval van belediging een klacht in te dienen. Hierdoor is het profiel van beide groepen niet representatief voor de beledigers en beledigden in de samenleving. Hetzelfde geldt voor de omschrijving van het beledigingsconflict. De betekenis hiervan strekt zich niet verder uit dan tot een beeld van de bij de rechtbank ingeschreven belediging.

Om enig zicht te krijgen op de bijdrage die de politie levert aan deze groep ingeschreven zaken, is een aantal interviews gehouden.

3. De interviews

Het is in het algemeen bekend, dat slachtoffers van delicten in veel gevallen aarzelen hiervan aangifte bij de politie te doen. Aangenomen mocht worden, dat het schrijven van een schriftelijke klacht deze terughoudendheid nog kan vergroten.

Het was daarom niet ondenkbaar, dat een groot deel van de beledigingen die feitelijk plaatsvinden door de politie wordt afgedaan, omdat bij een confrontatie met het klachtvereiste het slachtoffer van verdere juridische stappen afziet.

De vraag was hoe de politie op de aangifte van de belediging reageert, of zij een stimulerende dan wel afremmende werking op de klachtbereidheid van het slachtoffer heeft.

Om een indruk te krijgen van de aanpak door de politie hebben wij een selectie uit de beledigingszaken van 1975 besproken met de politiefunctionarissen die de zaak hadden behandeld.

Er zijn dertig van deze interviews gehouden. Bij de selectie van de besproken zaken is gelet op het beledigingsartikel, het aantal geregistreerde beledigingen in het arrondissement, de afdoening van de zaak en het type politie (rijkspolitie of gemeentepolitie).

Zowel het arrondissement met veel als dat met weinig beledigingszaken is bezocht, zowel geseponeerde als vervolgte zaken zijn besproken, met zowel de rijkspolitie als de gemeentepolitie. Niet alleen in de grote steden, maar ook in de landelijke omgeving, is over een geval van art. 266 WvSr dan wel de artt. 261 of 267 WvSr gepraat. Bij deze interviews is de politiefunctionaris verzocht een beschrijving van de toedracht van de zaak te geven.

Verder is naar zijn mening over de strafbare belediging en naar zijn oordeel over de plaats van dit delict binnen het dagelijks werk van de politie gevraagd.

De resultaten van deze interviews zijn aanvullend op de dossiergegevens in dit rapport samengevat (zie 7.2.). Het spreekt vanzelf dat deze resultaten nog weinig zeggen over de beweegredenen van de beledigde om naar de politie te gaan. Bovendien moeten we ons bewust zijn dat wij in feite bij deze interviews hebben gesproken over zgn. gejuridiseerde beledigingszaken. De ruzies waarmee de politie te maken krijgt, waarbij gescholden is zonder dat dit uiteindelijk bij haar inmenging centraal staat, bleven hier buiten beschouwing. Daarbij is met het aantal interviews en de spreiding ervan niet gestreefd naar enige representativiteit in de beschrijving van het politieoptreden.

De resultaten moeten worden beschouwd als een toelichting op de justitiële voorgeschiedenis van de dossierzaken.

HOOFDSTUK IV

De resultaten van het onderzoek

Men kan de beledigingszaken die bij de rechtbank zijn ingeschreven zowel vanuit kwalitatief als vanuit kwantitatief oogpunt belichten. Vanuit de kwantitatieve gezichtshoek kan men bijvoorbeeld registreren hoe vaak de verschillende strafrechtelijke varianten voorkomen en hoe ze arrondissementsgewijs zijn verdeeld. In paragraaf 1 is hiervan een overzicht gegeven.

Een kwalitatieve beschrijving van de beledigingsgevallen, waarbij wij ons toespitsen op de variant eenvoudige belediging, zou achtereenvolgens kunnen omvatten: - de inhoud van de belediging (paragraaf 2), - de gegevens over de persoon van zowel belediger, als beledigde (paragraaf 3 en 4) en de situatiekenmerken van de belediging (paragraaf 5).

In paragraaf 6 zullen al deze gegevens terwille van de overzichtelijkheid nog eens worden samengevat.

In paragraaf 7 zal tenslotte worden ingegaan op de afdoening van de delicten en de wijze waarop de politie optreedt bij dit soort feiten.

1. De omvang en spreiding van de beledigingen

Bij een overzicht van het aantal beledigingen kunnen de beledigingsartikelen op twee manieren worden gegroepeerd.

Het is mogelijk de beledigingen te categoriseren naar het juridische onderscheid tussen eenvoudige belediging, smaad en laster, respectievelijk artikel 266, 261 en 262 WvSr. Daarnaast kunnen de beledigingen worden verdeeld naar de kwalificatie van het slachtoffer, te weten burger of ambtenaar in functie (artikel 267 WvSr). Bij de ambtenaar in functie kan, evenals bij de burger, van verschillende beledigingsvormen sprake zijn.

Bij de beschrijving van de omvang van de beledigingen richten wij ons eerst op de zaken waarbij een burger slachtoffer is. Het aantal beledigingen van een ambtenaar in functie wordt afzonderlijk toegelicht. In de toelichting op de spreiding van de beledigingen is geen onderscheid in de artikelen gemaakt.

1.1. De omvang van de beledigingen

Het aantal afgedane beledigingsdelicten waarbij de klacht is ingediend door een burger neemt in de periode van 1971-1975, zoals tabel 1 laat zien, gestadig af 1).

Tabel 1. Overzicht van het aantal beledigingsdelicten x), afgedaan op de rechtbanken en gerechtshoven in 1971, 1973 en 1975, in absoluut aantal en indexcijfer (1971 = 100)

jaar van afdoening	art. 266 WvSr.		art. 261 WvSr.		totaal	
1971	747	100	215	100	962	100
1973	532	71	156	73	688	71
1975	459	61	146	68	605	63
	1.738		517		2.257	

x) In dit overzicht is niet opgenomen art. 262 WvSr.; hiervan vond in 1971 en in 1975 één keer een overtreding plaats.

Uit de cijfers van tabel 1 blijkt, dat het aantal eenvoudige beledigingen (artikel 266 WvSr) nog iets sneller afneemt dan de smaad en smaadschriftbelediging (artikel 261 WvSr). Dit hangt wellicht samen met het wat ernstiger karakter van het laatste misdrijf. De kwetsing van de goede naam en eer door middel van een beschuldiging zal juridisch ook eenvoudiger vast te stellen zijn, dan een belediging in algemene termen.

Zoals gezegd kan in geval de beledigde een ambtenaar is, die tijdens de belediging zijn functie uitoefende, van een gekwalificeerde vorm van belediging worden gesproken. De strafverzwarende omstandigheid wordt genoemd in artikel 267 WvSr. Ook hier gaat het in de meeste gevallen om een eenvoudige belediging (artikel 266 WvSr). Over de jaren 1971, 1973 en 1975 zijn ons slechts 6 gevallen van artikel 261-1 WvSr. en 4 gevallen van artikel 261-2 WvSr. bekend.

1) Wanneer wij onze cijfers vergelijken met de cijfers die door het Centraal Bureau voor de statistiek worden gepubliceerd, dan zien wij dat de trend die wij uit de door ons verzamelde dossiers van 3 jaren hebben afgeleid ook uit de CBS-gegevens is af te lezen. Zie maandstatistiek politie en justitie, mei 1978.

Er is bij deze beledigingen van een ambtenaar in functie geen sprake van een duidelijke afname. In 1971 waren er 151 zaken, in 1973 iets meer, namelijk 158 en in 1975 iets minder, namelijk 146. Het zal duidelijk zijn, dat deze gekwalificeerde belediging in feite een ander delict is. Dit kan de verklaring zijn voor het verschil in de ontwikkeling van beide beledigingsdelicten.

1.2. Het aantal beledigingen per arrondissement

Terwijl landelijk gezien een duidelijke afname in het aantal afgedane gevallen van belediging kan worden geconstateerd, geldt zo'n gestadige afname niet voor elk arrondissement afzonderlijk.

In tabel 2 is een overzicht gemaakt van de ontwikkeling in het aantal beledigingszaken over de jaren 1971, 1973 en 1975 per arrondissement.

Tabel 2. Een overzicht van het aantal afgedane beledigingen (art. 261, 262 en 266 WvSr.) in de jaren 1971, 1973 en 1975 per arrondissement

arrondissement	jaar van afdoening		
	1971	1973	1975
Ressort 's-Hertogenbosch	63	38	31
Breda	61	42	44
Maastricht	102	123	92
Roermond	66	44	54
	292	247	221
Ressort Arnhem	76	42	47
Zutphen	30	20	27
Zwolle	42	9	6
Almelo	22	17	13
	170	88	93
Ressort 's-Gravenhage	54	26	23
Rotterdam	24	21	25
Dordrecht	36	22	19
Middelburg	27	50	31
	141	119	98
Ressort Amsterdam	99	65	36
Alkmaar	37	26	26
Haarlem	60	42	27
Utrecht	57	22	23
	259	155	112
Ressort Leeuwarden	41	29	20
Groningen	32	25	37
Assen	33	25	24
	106	79	81

Zoals blijkt uit de tabel is in 10 arrondissementen sprake van een onstabiel verloop van het aantal beledigingen. In 3 arrondissementen is hierbij het aantal beledigingen in 1975 hoger dan in 1971, te weten in Rotterdam,

Middelburg en Groningen. De overige 9 arrondissementen geven, evenals het landelijk beeld, een afname te zien. Het absolute aantal beledigingen per arrondissement zegt op zichzelf nog niet zoveel. Het totaal aan ingeschreven misdrijven verschilt immers per rechtbank. Het aandeel van de strafbare beledigingen in het totaal aan ingeschreven misdrijven blijkt per arrondissement echter ook duidelijk te verschillen. In het arrondissement Rotterdam vinden wij nauwelijks 1 belediging op 500 misdrijven, terwijl in het arrondissement Maastricht deze verhouding 1 op 50 misdrijven is.

2. De aard van de beledigingen

Bij een omschrijving van de aard van de beledigingen denkt men al vlug aan het vastleggen van de kern van het beledigende karakter van een opmerking of gebaar. Wat maakt iets tot een belediging? Op het eerste gezicht zou men zeggen, dat er maar één is die dat kan vaststellen en wel de beledigde. Hij (of zij) voelt zich immers in eer en goede naam aangetast.

Wij hebben bij de beschrijving van de opzet van het onderzoek al aangegeven, dat niet uit de strafdossiers kan worden afgeleid wat "men" in het algemeen beledigend vindt. Niet iedereen die zich beledigd voelt gaat immers naar de politie.

Daarnaast blijkt dan, in geval "de justitie" wel wordt ingeschakeld, dat er ook door anderen dan de beledigde criteria worden aangelegd om vast te stellen of er van een belediging (in de zin van de wet) sprake is. Bij deze laatste beslissing wordt de verwijtbaarheid, zoals dat heet, "geobjectiveerd". Met opzet wordt van "de justitie" gesproken en niet alleen van de rechter, omdat ook het Openbaar Ministerie en de politie (zoals hieronder zal blijken) al een zekere selectie maken. Het zal duidelijk zijn, dat onze schets van de aard van de belediging niet de pretentie heeft vast te leggen wat het kenmerk van een belediging is. Ook kan op basis van de onderzochte dossiers niet volledig worden aangegeven wat de juridische criteria zijn.

Onze beschrijving beoogt de inhoud (2.1.) en de toedracht (2.2.) van de belediging te schetsen, van de bij de rechtbank (in 1971, 1973 en 1975) ingeschreven zaken.

2.1. De inhoud van de belediging

Bij de inhoud van de belediging maken wij een onderscheid tussen de juridische en de feitelijke inhoud. Het voor ons belangrijkste juridische verschil tussen een eenvoudige belediging, smaad en laster is, dat voor de laatste twee beledigingsvormen vereist is, dat er een bepaald feit aan de beledigde is tenlastegelegd. Bij de eenvoudige belediging hoeft van zo'n tenlastelegging geen sprake te zijn. Het verschil tussen smaad en laster is gelegen in het feit, dat men in geval er iets tenlastegelegd is, wetende dat dit in strijd is met de waarheid, niet spreekt van smaad maar van laster. De wetgever heeft rekening willen houden met de mogelijk-

heid, dat degene die ervan wordt verdacht zich aan smaad of smaadschrift schuldig te hebben gemaakt, daarbij gehandeld heeft in algemeen belang of tot noodzakelijke verdediging. Aan hem kan worden toegelaten bewijs te leveren. Slaagt hij hier niet in, dan staat hem op zijn minst een veroordeling wegens smaad (artikel 261 WvSr.) te wachten of hij kan zelfs wegens laster (artikel 262 WvSr.) worden veroordeeld.

Een categorisering van de feitelijke inhoud van de belediging vindt op basis van andere criteria plaats. Met deze ordening willen wij immers meer zicht krijgen op het feitelijke verloop van de gebeurtenissen, eerder dan op de juridische meritis.

Daarom zijn wij hierbij uitgegaan van de (letterlijk) omschreven beledigingen in het proces-verbaal.

Op drie aspecten zijn wij erin geslaagd een tamelijk volledige onderverdeling van alle beledigingen te maken.

Ten eerste het aantal beledigingen. In ruim driekwart van alle beledigingen heeft men zich niet meer dan éénmaal beledigend uitgelaten. Dat wil niet zeggen, dat vóór dit tijdstip waarop de belediging plaatsvond niet eerder beledigingen zijn geuit. Het geeft slechts aan, dat de directe reden voor de beledigingsklacht meestal lag bij één enkele beledigende uitlating.

Een tweede aspect van de beledigingen vormt de gebruikte terminologie 1). Wij hebben de beledigingen onderscheiden op hun woordelijke betekenis in het dagelijks taalgebruik.

Het meest komt de sexueel getinte uitdrukking voor zoals hoer, hoerenloper en andere, in ongeveer 38%. Daarna volgt de belediging waarin een strafbaar feit aan het slachtoffer wordt toegedicht, zoals dief, bajesboef;

1) Een staalkaart van (woordelijke) beledigingen overgenomen uit de dossiers: armoedzaaier, bajesboef, bajesklant, billezuiger, bloedhond, boef, boerenlul, dagdief, dienstklopper, dikharses, dikkont, doerak, droognaaier, dwell, etterzak, fascist, fielt, flapdrol, flikker, gauwdief, gespuis, gluiper, goorling, grauwkop, hoer, hoerenjong, hoerenloper, hondelul, hufter, idioot, imbeciel, kaaskop, kankerkop, kankerlijer, karpul, kinderverkrachter, klaploper, klauwhans, klerelijer, klootzak, kreng, ladenlichter, laemaeker, lafbek, lapswans, lellebel, leugenaar, luizebos, mafketel, miesgasser, mongool, nietsnut, NSB-er, oplichter, paardekop, parasiet, pestkop, pleurislijer, ploert, pooier, profiteur, proleet, poot, roddelaar, rotlijer, rotwijf, schele, schelviskop, schoft, schooier, schorem, schijthuis, secreet, slet, sloerie, sloetser, slijmjurk, smeerlap, snol, snotneus, SS-er, steellapper, stinker, stommeling, stookster, teef, temeier, tietentrekker, torrebak, treiterkop, trut, tuig, uitvaagsel, vlegel, vlerk, viespeuk, zot, zeikerd.

oplichter en andere, in ongeveer 27%. Hierbij is het begrip "strafbaar feit" ruimer opgevat dan in artikel 261 WvSr. het geval is. Een derde grote groep wordt gevormd door de beledigingen waarvan de bewoordingen zo algemeen zijn, dat zij niet nader kunnen worden gegroepeerd, zoals schooier, ploert, lapswans en andere, in ongeveer 22%.

Van een belediging waarbij de kwetsende bewoording direct wees op een geestelijk of lichamelijk gebrek was in nog geen 7% sprake. Ook sloeg de bewoording van de belediging zelden op zogenaamde "kwestbare" groepen zoals bijvoorbeeld kleurlingen of vreemdelingen (2½). Een verwijzing naar een kwalijk oorlogsverleden, wat ook zeer kwetsend kan zijn, bleek eveneens relatief weinig voor te komen (3%). Zoals gezegd zal louter het gekozen woord bij de belediging niet geheel verklaren waarin de belediger zijn slachtoffer heeft willen kwetsen.

De derde invalshoek bij onze categorisering van de beledigingen vormt de achterliggende betekenis. Daarbij zijn wij uitgegaan van een tweedeling. Met de belediging kan ergens op gezinspeeld worden of niet. De belediging kan iets insinueren of in het geheel niet (bewust) op achterliggende gevoelens gericht zijn. In het laatste geval wordt de beledigde op een onaangename manier "een etiket opgeplakt". Het onderscheid tussen insinuerende en etiketterende beledigingen was niet bij alle beledigingen te maken. Vooral van de beledigingen in "algemene bewoordingen" en van sommige van de "sexueel getinte" beledigingen was vaak moeilijk vast te stellen of op de achtergronden van de beledigde werd gedoeld. Wel kon bij een uitroep als "hoer" of " hoerenloper" in veel gevallen, door een analyse van de omstandigheden, worden vastgesteld of bepaald gedrag echt werd geinsinueerd of niet. Bij de beledigingen in "algemene bewoordingen" was dit meestal niet het geval.

Van alle overige beledigingen, waarbij meer aanwijzingen bestonden voor een indeling volgens dit criterium, konden wij ongeveer bij 30% een insinuerend karakter vaststellen. In al die gevallen was duidelijk sprake van een belediging die verwees naar een onderliggend conflict of naar achterliggende omstandigheden.

Zoals wel enigszins te verwachten was deed de insinuatie zich het meest voor (bijna 70%) bij de gevallen waarin met de woordkeus crimineel gedrag verweten werd. Bij de sexuele termen kon in bijna 40% van de gevallen een verwijzing naar de bestaande situatie worden vastgesteld.

Met de snelle ontwikkelingen in het taalgebruik zou het kunnen zijn dat de inhoud van de beledigingen zich over de jaren 1971, 1973 en 1975 enigszins heeft gewijzigd.

Wanneer de veronderstelling, dat de mensen zich tegenwoordig minder snel gekwetst voelen dan vroeger, waar is, dan lijkt het aannemelijk dat met name het percentage beledigingen in "algemene bewoordingen" afneemt. De mate waarin de insinuerende opmerkingen kunnen kwetsen lijkt wat ernstiger, waardoor deze klachten bij een toename van de tolerantie wat minder snel zullen afnemen. Uit de onderzochte dossiers blijkt echter van zo'n ontwikkeling niets. In 1971 vormden de algemene en etiketterende beledigingen iets meer dan 65% van alle zaken, in 1973 iets meer dan 66% en in 1975 weer precies 65%. Een andere ontwikkeling zou kunnen worden geconstateerd in de gebruikte woorden. In het dagelijks taalgebruik hebben immers veel woorden hun taboe-karakter in de loop der tijd verloren. Hierbij valt vooral te denken aan de sexueel getinte terminologie. Wanneer het beledigende karakter inderdaad met het dagelijks taalgebruik samenhangt, dan zou een afname van het aandeel sexueel getinte beledigingen (voor zover het om een etikettering gaat) over de jaren 1971, 1973 en 1975 kunnen blijken. De cijfers uit dit onderzoek wijzen echter in een andere richting. Het aandeel sexueel getinte beledigingen neemt over deze jaren, zij het zeer weinig, iets toe.

Vanzelfsprekend geldt voor de toetsing van beide hierboven genoemde hypothesen dat zij zeer gebrekkig is. Wij hebben er al herhaaldelijk op gewezen, dat bij de beschrijving van onze beledigingszaken volledig geabstraheerd wordt van de selectiviteit van dit onderzoeksmateriaal.

Zeker bij uitspraken over het woordgebruik bij beledigingen kan niet langs de zogenaamde "dark number" bij dit delict worden heengegaan.

2.2. De toedracht van de belediging

De verschillende delictomschrijvingen van de artikelen die in het onderzoek zijn opgenomen brengen met zich mee dat de beledigingen zowel schriftelijk als mondeling konden plaatsvinden. Ook wordt in de wet over een beledigende afbeelding gesproken en over feitelijkheden waarvan een beledigende kwetsing van eer en goede naam het gevolg is.

In verreweg de meeste gevallen, ruim 80%, werd mondeling beledigd, ruim 10% van de beledigingen vond schriftelijk plaats 1).

1) Hier vindt - Doering, H.G., "Beleidigung und Privatklage", Verslag Otto Swartz & Co, 1971 - in zijn onderzoek in Duitsland hetzelfde. De verhouding tussen de mondelinge en schriftelijke beledigingen is bij hem eveneens 8:1.

Van de 2.722 onderzochte beledigingszaken was in nog geen 100 gevallen sprake van een combinatie van mondelinge en schriftelijke beledigingen. Van beledigende gebaren of een beledigende aanraking van het lichaam van het slachtoffer was in ongeveer 50 zaken sprake. Een beledigende afbeelding troffen wij slechts in 7 dossiers aan.

Voor alle vormen van belediging geldt, dat de beledigende actie zowel eenmalig kan zijn, ofwel herhaald wordt. Men kan immers iemand blijven lastig vallen met kwalijke opmerkingen, kwetsende brieven of gebaren. Meestal was van herhaling echter geen sprake. In slechts 15% van de zaken werd meerdere keren achter elkaar beledigd.

Een ander relevant aspect van de toedracht van de belediging vormt de voor- geschiedenis. Bij het ontstaan van een beledigingsconflict kunnen we ons grofweg twee gedragspatronen voorstellen. Iemand wordt spontaan beledigd. Het kan zijn, dat zijn uiterlijk of gedrag daartoe de aanleiding vormde. Of er is sprake van een bestaand conflict, waardoor er een gespannen ver- houding bestaat tussen de betrokkenen. Deze spanning kan zich na kortere of langere tijd ontladen in kwetsende opmerkingen. Er was slechts in 8% sprake van een spontane belediging. Bij 37% was sprake van een inciden- teel conflict en bij 53% van een langer bestaand conflict.

3. De belediger

Naast de aard van de belediging is de persoon van de belediger een tweede factor die licht kan werpen op het beledigingsdelict. Zijn eigenschappen en kenmerken verklaren in sommige gevallen de woordkeuze en de manier waarop iets is gezegd. Hierbij valt te denken aan de leeftijd, het ge- slacht, de burgerlijke staat en het beroep. Deze gegevens zijn in ons onderzoek overgenomen uit de dossiers. Daarnaast leek het ons van belang, ook het crimineel verleden van de belediger uit zijn strafblad over te nemen. Het zou immers kunnen zijn dat zich onder de beledigers veel reci- divisten bevinden. Dit zou erop kunnen wijzen dat de aard van de persoon van de belediger een relatief belangrijke factor vormt bij dit delict. Wellicht ten overvloede zij hier nog eens vermeld, dat de verschillende kenmerken van de persoon van de belediger ook een rol kunnen spelen bij de beslissing wel of niet een klacht in te dienen.

3.1. De leeftijd van de belediger

Als jongste belediger kon, omdat het onderzoek zich beperkte tot de meerderjarige daders, niemand jonger dan 18 jaar worden aangetroffen. De oudste belediger was 91 jaar. Gemiddeld was de belediger 39 jaar oud. Om na te gaan of de leeftijdsopbouw van de groep beledigers verschilt van de leeftijdsopbouw van de Nederlandse bevolking, hebben wij van beiden de leeftijdsverdeling vergeleken.

Hieruit blijkt, dat vooral de leeftijdscategorie tussen de 30 en 35 jaar onder de beledigers is oververtegenwoordigd 1). Deze vormt 54% van de beledigers, terwijl zij slechts ongeveer 43% van de bevolking uitmaakt. Een dergelijke oververtegenwoordiging geldt echter ook voor de nog iets oudere groep volwassenen van 40 tot 50 jaar. De beledigers in deze leeftijdscategorie vormden 27% van het totaal, terwijl deze groep slechts 17% van de bevolking uitmaakt. De oververtegenwoordiging van de wat oudere mensen onder de groep beledigers zou kunnen samenhangen met het feit, dat conflicten tussen jongeren sneller uitlopen op een vechtpartij waarbij een mishandeling het gevolg kan zijn.

Bij een vergelijking van de leeftijdssamenstelling van de groep beledigers met die van de daders bij het delict mishandeling 2) blijkt inderdaad een aanzienlijk verschil. Hier was maar liefst 57% van de meerderjarige daders jonger dan 20 jaar, terwijl dit bij de beledigers slechts 20% was.

3.2. Het geslacht van de belediger

In ons land waren in de jaren waarop ons onderzoek betrekking had ongeveer evenveel meerderjarige mannen als vrouwen. Als dader bij het beledigingsdelict treffen wij echter meer mannen dan vrouwen aan. De vrouwen maken slechts 1/3 van de groep beledigers uit. In vergelijking met andere delicten moet het vrouwelijk aandeel in het daderschap bij belediging echter

-
- 1) Bij Doering zijn relatief de meeste beledigers ook in de leeftijd van 40 tot 50 jaar. Fleskens, P. - "Die Beleidigungskriminalität". Inaugural. Dissertation, Bonn 1965 - vindt tussen de 40 en 50 jaar ruim 26%.
 - 2) Straelen, mr. F.W.M. van, (WODC) heeft bij zijn onderzoek naar het opsporingsbeleid (bij o.a. mishandeling) in het ressort 's-Gravenhage deze leeftijdsverdeling gevonden.

opvallend hoog worden genoemd. In 1975 was bijvoorbeeld maar in 13% van alle afgedane strafzaken (WvSr.) tegen meerderjarigen sprake van een vrouwelijke dader. Het kan dus zijn, dat vrouwen zich relatief vaker aan dit strafbare feit schuldig maken dan aan andere delicten. Ook is het mogelijk, dat het selectie-mechanisme bij de opsporing van de andere delicten verschilt van het selectie-mechanisme bij de klachtindiening.

3.3. De burgerlijke staat van de belediger

Men kan zich afvragen of de huwelijkse staat enige terughoudendheid in een woordenwisseling tot gevolg zal hebben of dat deze leefwijze juist de kans om tot een belediging te komen vergroot. Dit laatste zou vooral kunnen samenhangen met het niet onbelangrijke deel van de beledigingen dat de burenruzies uitmaken (zie hoofdstuk IV, 5). Het kan immers zijn dat de ongehuwde hier minder snel bij betrokken raakt. Uit de dossiers blijkt, dat de gehuwden en ongehuwden verhoudingsgewijs ongeveer even vaak voorkwamen als op grond van hun aandeel in de samenstelling van de meerderjarige bevolking van Nederland mocht worden verwacht 1). Weduwen en weduwnaren komen verhoudingsgewijs iets minder en de van echt gescheiden iets meer voor als belediger. Wanneer we de huwelijkse staat bij de vrouwen en mannen afzonderlijk bekijken dan blijkt van de vrouwelijke daders een groter deel gehuwd te zijn (73%) dan van de mannelijke daders (68%).

3.4. Het beroep van de belediger

Om na te gaan of althans bij de geregistreerde beledigingen "rang en stand" een rol hebben gespeeld, is van de belediger ook zijn beroep uit het dossier overgenomen. De beroepen zijn daarbij gewaardeerd en onderverdeeld in categorieën. Voor deze indeling is gebruik gemaakt van de schaal van Tulder.

Een deel van de beledigers, te weten 12% had geen beroep, dat wil zeggen dat men geen beroep had opgegeven in het proces-verbaal van de politie. Hieruit zal in de meeste gevallen afgeleid mogen worden, dat geen specifieke opleiding of ervaring voor het verrichten van een bepaald soort werkzaamheden aanwezig was. Naast de beroepen, die volgens Tulder zijn

1) Doering vindt bij zijn onderzoek eenzelfde resultaat. Hij signaleert een tegengesteld verschil in de huwelijkse staat bij vrouwen en mannen respectievelijk 57% en 74% gehuwd.

onderverdeeld, is een afzonderlijke categorie huisvrouwen opgenomen. Bij de ordening van het materiaal bleek namelijk dat dit een vrij grote groep was, te weten ruim 26%.

De overige beroepen zijn gecategoriseerd in 3 klassen, namelijk hoog, midden en laag, door samenvoeging van de eerste en de tweede, de derde en vierde en tot slot de vijfde en zesde beroepsgroep van Tulder.

Van de beledigers met een beroep had bijna 54% een "midden beroep" en ruim 36% een "laag beroep". Bijna 10% had een "hoog beroep", dat wil zeggen een beroep waarvoor een uitgebreide opleiding bestaat, met door- gaans een hoge salariëring en hoog aanzien.

In vergelijking met andere delicten valt bij deze beroepssamenstelling van de groep beledigers op, dat zij veel uit de "hogere" en "midden" categorieën komen. Bij het eerder genoemde opsporingsonderzoek 1) bleken, bij de mishandeling en eenvoudige diefstal, de "hogere" beroepen maar voor respectievelijk 3% en nog geen ½% voor te komen. Het aandeel van de "midden" beroepen was bij dit delict respectievelijk bijna 50% en ruim 46%. Over het geheel genomen kan dus worden gesteld, dat tegen de achtergrond van de beroepshiërarchie van de op het parket ingeschreven daders van mishandeling en eenvoudige diefstal, de belediger relatief vaker een hoger gewaardeerd (Tulder) beroep uitoefent.

3.5. Het crimineel verleden van de belediger

Het is bekend dat ongeveer de helft van degenen die in een bepaald jaar terzake van een misdrijf uit het Wetboek van Strafrecht zijn veroordeeld, al eens eerder voor zo'n misdrijf is veroordeeld. Bij de agressieve delicten tegen de persoon (exclusief zedendelicten) is dit nog vaker het geval 2). Om te kunnen beoordelen of de belediger zich hierin onderscheidt van deze doorsnee misdrijvenpleger of agressieve delinquent is van de daders nagegaan of zij eerder voor een misdrijf zijn veroordeeld of geseponeerd. Van alle op het parket (in de onderzochte jaren) ingeschreven vermoedelijke beledigers was 19% eerder voor een misdrijf veroordeeld en 17% was eerder voor een misdrijf geseponeerd (na 1 januari 1965), bijna 75% was first offender. Van degenen die voor de belediging veroordeeld

1) Straelen, mr. F.W.M. van.

2) Zie tabel 6 van de Criminele Statistiek 1975/76.

werden, was 29% eerder voor een misdrijf veroordeeld en 23% eerder geseponeerd.

Hier blijkt dus een aanzienlijk verschil te bestaan. Het is duidelijk dat we hier niet met een doorsnee "crimineel" te maken hebben 1).

Uit een nadere beschouwing van de eerdere justitiële contacten van de beledigers blijkt dat van een specifieke beledigingsrecidive in ruime zin, dat wil zeggen een eerder beledigingssepot of een voorgaande beledigingsveroordeling, in maar 6% van de beledigingszaken sprake is.

4. De beledigde

Zoals bij de opzet van het onderzoek al uitgebreid is toegelicht, is de beledigde, waarvan hieronder een profiel wordt geschetst, alleen de beledigde die een klacht heeft ingediend.

Vooraf in de paragraaf over de aanpak van de politie (7.2.) zal blijken dat de groep klagers waarschijnlijk aanmerkelijk kleiner is dan de groep beledigden die naar de politie gaat. Zoals gezegd zal deze groep maar weer een fractie vormen van dat deel van de bevolking, dat zich op een gegeven moment beledigd voelt.

Om toch enigszins een idee te krijgen van het verschil dat tussen deze groepen bestaat, hebben wij waar mogelijk naast onze cijfers voorhanden informatie uit een slachtofferenquête ter vergelijking opgenomen.

Bij de beledigde gaan wij evenals bij de belediger nader in op zijn leeftijd, geslacht en burgerlijke staat, alsmede zijn beroep.

4.1. De leeftijd van de beledigde

Het onderzoek heeft zich, zoals gezegd, beperkt tot strafzaken tegen meerderjarigen waardoor wij geen minderjarige beledigers konden treffen.

Met de beledigde ligt dit anders. Hier is vanzelfsprekend niet geselecteerd. Het is ook voor een minderjarige mogelijk een klacht in te dienen, zij het middels zijn wettelijk vertegenwoordiger (artikel 65 WvSr.). De jongste beledigde was 12 jaar en de oudste was 82 jaar. De gemiddelde leeftijd van alle beledigden van 18 jaar en ouder was 48 jaar.

Wanneer we de leeftijdsopbouw van de groep beledigden vergelijken met de gemiddelde leeftijdsopbouw van de bevolking, dan constateren we dat de categorie jongeren (tot 30 jaar) en ouderen (van 60 jaar en ouder), gezien

1) Fleskens vindt in Duitsland een aanmerkelijk hoger recidivepercentage bij de belediger, respectievelijk 50% en 42%.

hun aandeel in de totale bevolking, ondervertegenwoordigd is. De groep van 30 tot 60-jarigen wordt relatief het meest beledigd of dient het snelst een klacht in.

Tabel 4 1) geeft naast de leeftijdsverdeling van de beledigden uit ons onderzoek een overzicht van de leeftijd van de "slachtoffers van delicten in het algemeen" en van de mensen die opgaven slachtoffer van een belediging te zijn geweest.

Tabel 4. De procentuele leeftijdsverdeling van de klagers vergeleken met de leeftijdscategorieën van slachtoffers van een delict en van een belediging

leeftijd	beledigden met klacht in 1971, 1973 en 1975	slachtoffer van een delict over de periode 1972-1973	slachtoffer van een belediging over de periode 1972-1973
20 - 30 jaar	23%	42%	31%
30 - 45 jaar	42%	28%	39%
45 - 60 jaar	27%	21%	22%
60 - 74 jaar	8%	9%	8%
totaal	100%	100%	100%

Uit bovengenoemde tabel blijkt dan, dat 30% van de slachtoffers van een belediging (van 20 tot 74 jaar) niet ouder dan 30 jaar is. Bij de beledigden in ons onderzoek nam deze groep maar 23% van de beledigingen voor zijn rekening. De 30- tot 60-jarigen vormden bijna 70% van de klagers (van 20 tot 74 jaar), terwijl zij ongeveer 60% van de slachtoffers van een belediging blijken te vormen.

Dit zou kunnen betekenen, dat men in die leeftijdsgroep eerder geneigd is een beledigingsklacht in te dienen, dan in de overige leeftijdscategorieën 2). In de eerder genoemde slachtofferstudie komt men in het algemeen tot een aangifte van een belediging in 17% van de gevallen 3).

- 1) Bij de samenstelling van deze tabel is gebruik gemaakt van de gegevens verzameld door Fiselier, J.P.S., Slachtoffers van delicten, K.U. Nijmegen 1978.
- 2) Dijk, J.J.M. en A.C. Vianen vinden in hun slachtofferstudie - Omvang en ontwikkeling van de criminaliteit, WODC, september 1977 - dat de aangiftebereidheid in het algemeen in de verschillende leeftijdsgroepen ongeveer even groot is.
- 3) Fleskes komt tot een heel wat hoger aangiftepercentage, namelijk 50%.

Er moet echter bedacht worden dat een klacht indienen niet hetzelfde is als een aangifte doen. Bij de aangifte van een belediging bij de politie kan het immers zijn, dat men uiteindelijk toch niet tot een klacht komt.

Een vergelijking van de leeftijdsverdeling van de slachtoffers van een belediging met die van een delict in het algemeen laat zien, dat los van de grotere klachtbereidheid, de groep van middelbare leeftijd toch oververtegenwoordigd is.

4.2. Het geslacht van de beledigde

Van de beledigden was ruim 62% van het mannelijk en 38% van het vrouwelijk geslacht.

Gezien de samenstelling van de bevolking kan dus worden geconcludeerd dat mannen relatief meer slachtoffer zijn of eerder een klacht indienen.

Uit de resultaten van eerder genoemde slachtofferstudie van Fiselier blijkt dat mannen 58% van de slachtoffers bij belediging vormen 1).

Zij vormen dus niet alleen de meerderheid van de klagers maar ook van de slachtoffers.

In de door ons bestudeerde beledigingszaken was de vrouw vaker klaagster dan dader.

4.3. De burgerlijke staat van de beledigde

De burgerlijke staat van de beledigde was uit de strafdossiers niet zo gemakkelijk over te nemen als van de belediger. In ongeveer 1/3 van alle zaken was dit niet vermeld. In elk geval mag daaruit worden afgeleid, dat in die gevallen dit kenmerk van het slachtoffer geen belangrijke rol heeft gespeeld. Anders was dit gegeven immers zeker in het proces-verbaal opgenomen.

Van de beledigden waarbij dit gegeven wel vermeld was, bleek ruim 75% gehuwd te zijn. Van de overigen (meerderjarige alleenstaanden) was 10% ongehuwd, 9% gescheiden en 5% weduwe of weduenaar.

4.4. Het beroep van de beledigde

Van de beledigden is, evenals bij de beledigers, het beroep gecategori-

1) Uit eerder genoemd onderzoek van J.J.M. van Dijk en A.C. Vianen is gebleken dat door de politie een aangifte van een man eerder serieus wordt genomen dan van een vrouw. Het kan dan zijn, dat de vrouw ook bij de indiening van een klacht eerder wordt "weggepraat".

seerd. Hierbij is op dezelfde manier, volgens de schaal van Tulder, tewerk gegaan. Ook hier zijn de huisvrouwen en mensen zonder beroep afzonderlijk gecodeerd. De eerste groep vormde bijna 27% van alle beledigden, zonder beroep was bijna 10% van alle beledigden.

Uit de eerder genoemde slachtofferenquête bleek, dat 23% van de slachtoffers van een delict huisvrouw was. Als wij dit vergelijken met het aandeel van de huisvrouw in onze groep beledigden (klaagsters), dan zien we dat zij iets meer kans loopt beledigd te worden dan gemiddeld van enig ander delict slachtoffer te worden. Omdat vrouwen in het algemeen iets minder snel een klacht indienen dan mannen, kan onze groep beledigde vrouwen nog iets kleiner zijn dan in werkelijkheid het geval is. Van de beledigden met een beroep bleek evenals bij de beledigers een groot deel (60%) in de zogenaamde middencategorie in te delen. Deze beroepsgroep is in verhouding tot de hogere en lagere beroepscategorieën aanzienlijk vaker klager in ons onderzoek, dan slachtoffer in het genoemde onderzoek van Fiselier (40%). Hetgeen zou kunnen betekenen dat zij sneller overgaan tot het indienen van een klacht. De hogere beroepscategorie vormde 12% van onze klagers en ongeveer 30% van de slachtoffers bij Fiselier. De lagere beroepscategorie vormde 28% van onze klagers en ook 30% van de slachtoffers in genoemde slachtofferenquête.

5. De delictsituatie

Nadat wij hiervoor een beeld hebben geschetst van de aard van de belediging en een profiel hebben getekend van de belediger en de beledigde, zullen wij op een aantal aspecten van de delictsituatie nader ingaan. Het zijn immers zelden de woorden alleen die op zichzelf kwetsend zijn. Soms maakt vooral de relatie tussen de spreker en de aangesprokene de opmerking kwetsend, dan weer zijn de omstandigheden waaronder of het tijdstip waarop de belediger zich uitspreekt van belang. Het is ook mogelijk dat iets als een aantasting van de eer of de goede naam wordt ervaren, alleen omdat er om de één of andere reden al eerder een conflict was ontstaan.

Hieronder zullen wij een aantal aspecten van de delictsituatie de revue laten passeren. Eerst wordt een overzicht geboden van de plaatsen en tijdstippen waarop de beledigingen hebben plaatsgevonden. Daarna wordt nader op de relatie tussen de belediger en de beledigde ingegaan.

5.1. De plaats van de belediging

Absoluut gezien woonden de meeste beledigers en beledigden in een gemeente tussen de 5.000 en 20.000 inwoners of in een gemeente van 100.000 inwoners en meer.

Wanneer we het aantal gemeenten van deze omvang in ogenschouw nemen, dan blijkt dat de beledigers en beledigden relatief meer in een kleinere gemeente (tot 20.000 inwoners) woonden dan in de grote steden.

Men kan vrijwel overal beledigd worden; in zijn eigen huis, of in het huis van een ander, op het werk, in een openbaar gebouw of op straat. De ene plek is wat meer besloten dan de andere, waardoor misschien een op- of aanmerking eerder of minder snel als beledigend kan worden ervaren.

Van alle beledigingen, dus zowel de mondelinge als de schriftelijke, vond bijna 60% buiten in het openbaar plaats. Meestal was het hier de openbare weg waar de belediging werd geuit. Daarnaast vond nog ongeveer 10% van alle beledigingen plaats in voor het publiek toegankelijke ruimten, zoals café's, wachtkamers, het openbaar vervoer en warenhuizen. Minder openbaar zijn de beledigingen in een woonhuis of op een werkplaats, dan wel in een kantoor. De groep woonhuisbeledigingen omvatte 21%, de beledigingen in de werksituatie maakten 9% van het totaal uit. Bij de bele-

digingen in een woonhuis vond bijna de helft in de woning van de beledigde plaats. In ruim een kwart van de zaken was beledigd in een woonhuis van een derde. Bij de overige woonhuisbeledigingen was de belediging door de belediger in zijn eigen huis geuit, of in het huis waar de belediger en beledigde samen woonden.

Uit de dossiergegevens blijkt, dat bij de meerderheid van de beledigingen die in een (besloten) woonhuis plaatsvonden iemand anders aanwezig was. De belediger of de beledigde was in die situaties in gezelschap van een derde. Opvallend was verder, dat ook in een niet gering deel van deze beledigingen de beledigde op het moment van de beledigende uitspraak zelf niet aanwezig was.

Over de onderzochte jaren valt geen ontwikkeling te constateren in de plaats waar beledigd wordt. Van een relatieve toe- of afname over de periode 1971-1975 in de openbare dan wel de besloten beledigingen bleek uit de dossiers niets.

5.2. Het tijdstip waarop de belediging plaatsvond

Niet alleen de plaats waar beledigd wordt, maar ook het tijdstip waarop dit gebeurt, zegt iets over de beledigingssituatie. Het geeft immers enigszins aan of beledigingen gedurende de gehele dag plaatsvinden. Het kan ook zijn, dat bepaalde delen van de dag of avond extra veel beledigingen laten zien.

Uit het onderzoek blijkt, dat relatief de meeste mondelinge beledigingen overdag plaatsvinden. In de tien uren van de werkdag tussen 's ochtends 8 uur en 's avonds 6 uur vond 60% van de beledigingen plaats.

In de zes avonden van 6 uur tot 12 uur vond 30% plaats, de overige 10% in de nachtelijke uren.

Over de drie onderzochte jaren was geen ontwikkeling in het tijdstip van de belediging te constateren.

5.3. De belediger en de beledigde in hun onderlinge relatie

Hoewel het dagelijks voorkomt, dat een groep zich beledigd acht door een niet te individualiseren belediger (bijvoorbeeld vrouwen in hun emancipatiestreven) is in de door ons onderzochte strafbaar gestelde

beledigingen dit niet vaak het geval. Doorgaans is de strikt individuele relatie tussen belediger en beledigde een belangrijk element van het kwetsende effect van de belediging. Onderzoek heeft aangetoond, dat in het algemeen een groot deel van de slachtoffers van delicten bekend was met de dader. Uit ons materiaal blijkt dit deel van de slachtoffers zelfs zeer groot te zijn, te weten 80%. Bij 30% ging het om burens, bij 17% om familieleden en bij 16% om zakenrelaties. De overigen waren gewoon kennissen of kenden elkaar "van gezicht".

De huisvrouwen werden in maar liefst 72% van de gevallen door een andere huisvrouw beledigd. Bij de andere onderscheiden groep mensen, met of zonder beroep, lag dit anders. De mensen met een beroep beledigden wel in de meeste gevallen andere beroepsgenoten, maar werden niet in meerderheid door hen beledigd. Opvallend was, dat binnen de verschillende beroepscategorieën men veelal "statusgenoten" beledigde of door hen beledigd werd.

De mensen zonder beroep beledigden meestal huisvrouwen en werden ook door deze groep het meest beledigd.

Over het geheel genomen kan dus worden vastgesteld, dat als zogenaamde "beledigingsgroepen" kunnen worden onderscheiden de huisvrouwen met de mensen zonder beroep enerzijds en de mensen met een beroep anderzijds; bij deze laatste groep richt men zich in de "hogere en lagere" beroepen vooral tot elkaar. 1)

Buiten het al dan niet bekend zijn met elkaar en het al of niet bestaan van beroepsverschillen kan, voor wat de relatie tussen de belediger en de beledigde betreft, natuurlijk nog naar veel andere eigenschappen worden gekeken. Een verschil in postuur lijkt op het eerste gezicht ook nog niet zo'n irrelevant aspect van de onderlinge relatie. Dit zou immers kunnen bepalen of men elkaar met lichamelijk dan wel met verbaal geweld te lijf gaat.

Dit gegeven is uiteraard niet uit de dossiers over te nemen, wel kan misschien in dit verband de leeftijdsverhouding tussen beiden een aanwijzing zijn.

1) Doering stelt vast dat 80% van de "die Beteiligten" van een "gleiche sozialer Schicht" was.

Het blijkt, dat de beledigingen zich meestal voordoen tussen mensen van ongelijke leeftijd. Zoals wij al eerder signaleerden, zijn de ouderen relatief vaker bij een belediging betrokken dan jongeren. Ten aanzien van de jongere daders kan men nu veronderstellen, dat als zij beledigen, zij dit waarschijnlijk vooral ouderen aan zullen doen.

Zij zullen immers tegenover ouderen misschien minder geneigd zijn op de vuist te gaan, dan bij leeftijdsgenoten het geval kan zijn. Dit blijkt ook uit de cijfers. Bijna de helft van de slachtoffers van jongere beledigers tot 26 jaar is ouder dan 50 jaar. Omgekeerd is het echter niet zo dat de jongere beledigde doorgaans slachtoffer van een veel oudere dader is. De dossiergegevens leveren dus geen steun aan de hypothese, dat in alle gevallen een leeftijdsverschil de kans op een belediging vergroot. Een andere hypothese zou kunnen zijn, dat met name de rol van de vrouw in de samenleving er toe leidt, dat deze relatief vaker bij een belediging betrokken is. Met andere woorden, dat een belediging tussen twee mannen minder vaak voorkomt.

Het is inderdaad in iets meer dan de helft (53%) van de zaken het geval dat er minstens één vrouw bij betrokken is.

Tot slot iets over de reactie van de beledigde.

Het is niet aannemelijk dat de beledigingsklacht in alle gevallen de enige reactie op een belediging zal zijn. Niet alleen wordt er in veel gevallen geen klacht ingediend, zoals we hebben gezien, ook geeft het geringe aantal spontane beledigingen aan dat er veelal een soort relatie bestaat.

Uit de processen-verbaal is getracht op te maken hoe de beledigde in de beledigingssituatie heeft gereageerd. In bijna de helft van de gevallen kon dit niet worden vastgesteld. In ruim één derde van alle beledigingen had de beledigde zelf met een paar woorden of zinsneden gereageerd.

Geweldpleging als reactie van de beledigde is niet geconstateerd. Wel werd in een aantal gevallen, met name bij bestaande conflicten, gecoedeerd dat geen enkele reactie van de beledigde volgde.

6. Samenvatting der gegevens van de belediging, belediger en beledigde

De beledigingen waarvoor in de onderzochte jaren een klacht werd ingediend, waren meestal mondeling, in algemene bewoordingen of in een sexueel getinte terminologie gesteld. In tweederde van alle beledigingen betrof het een louter etiketterende opmerking, waarmee niets werd ge-

insinueerd, zoals bijvoorbeeld: schoft, klootzak of gluiper. Over de verschillende jaren kon hier weinig verandering in worden geconstateerd. Er kan alleen gesproken worden van een geringe toename in de sexueel getinte uitdrukkingen.

In iets meer dan de helft van het aantal mondelinge beledigingen was sprake van een al langer bestaand conflict. Een belediging zonder enig voorafgaand conflict deed zich slechts zelden voor.

De gemiddelde leeftijd van de belediger was 39 jaar. Vooral in vergelijking met de daders bij andere misdrijven is een aantal markante verschillen te noemen. Allereerst hebben wij bij de belediging te doen met een gemiddeld wat oudere dader (zeker in vergelijking met de agressieve delinquent). Verder valt bij dit delict op, dat het aandeel vrouwelijke daders relatief groot is ($1/3$). Vooral de huisvrouwen blijken, naast de "hogere" en "midden" beroepen, een groter deel van de beledigers uit te maken, dan hun aandeel in de gemiddelde criminaliteit. Verder is in zeer weinig gevallen van voorafgaande strafrechtelijke veroordelingen sprake bij de beledigers.

De beledigde klager is gemiddeld nog ouder dan de belediger, te weten 48 jaar. Relatief komen weinig jongeren onder de klagers voor, niet alleen gezien de samenstelling van de bevolking, maar ook tegen de achtergrond van hun aandeel in het totaal aan slachtoffers van delicten. Van de verschillende leeftijdsgroepen dient vooral de groep van 30 tot 60-jarigen relatief vaak een klacht in. Vrouwen lijken iets minder snel geneigd een klacht in te dienen dan mannen. Vooral de huisvrouwen en de "midden" beroepen, vormen een relatief groot deel van de beledigden uit dit onderzoek.

Bijna driekwart van de beledigingen vond in het openbaar plaats, waarbij vooral de openbare weg veel voorkwam. De meeste beledigingen vonden overdag plaats. Men beledigt meestal bekenden. In veel gevallen ging het om burens. Van bekendheid tussen dader en slachtoffer bij de belediging is nog in aanmerkelijk meer gevallen sprake, dan bij het doorsnee delict.

Over de onderzochte jaren kunnen in de beledigingssituatie weinig veranderingen worden opgemerkt.

7. De justitiële afdoening van de belediging

Na het voorgaande, waarin wij op basis van alle onderzochte dossiers tezamen, de verschillende aspecten en kenmerken van de belediging de belediger en de beledigde de revue hebben laten passeren, gaan wij in dit hoofdstuk de beledigingen onderscheiden naar hun juridische afdoening. Hierbij zijn we, voor wat betreft de cijfermatige gegevens, beperkt tot de afdoening door het Openbaar Ministerie dan wel de rechter. Zoals gezegd is van de afdoening door de politie getracht een beeld te krijgen door middel van een aantal interviews.

Hieronder volgt eerst een overzicht van de cijfers van het vervolgingsbeleid met de opgelegde straffen.

7.1. De vervolgingscijfers en de opgelegde straffen

Zoals bekend, kan het Openbaar Ministerie grofweg op 3 manieren (de voeging uitgezonderd) een ingeschreven proces-verbaal afdoen. In de eerste plaats kan het tot de conclusie komen, dat er onvoldoende bewijs is dat de geverbaliseerde het in het proces-verbaal beschreven strafbare feit heeft gepleegd. De officier besluit in zo'n geval tot wat een technisch sepot wordt genoemd. Om dezelfde reden wordt geseponeerd als bijvoorbeeld de dader niet strafbaar is. Een andere conclusie van de officier kan zijn, dat hij het feit te onbelangrijk of te gering vindt om het voor de rechter te brengen. In dat geval spreken wij van een "beleidssepot". Wanneer van deze beide redenen om van vervolging af te zien geen sprake is, zal het Openbaar Ministerie de verdachte voor de rechtbank dagvaarden.

Van alle onderzochte beledigingsgevallen is slechts 30% (814 zaken) vervolgd, 27% (745 zaken) liep uit op een technisch sepot en 43% (458 zaken) op een beleidssepot. Het is dus maar een klein deel van de beledigingsklachten dat uiteindelijk uitloopt op een vervolging. Bij de drie afzonderlijke beledigingsdelicten verschilt het percentage vervolgte zaken nogal, zoals tabel 5 laat zien.

Tabel 5. Overzicht van het vervolgingsbeleid inzake de artikelen 261, 266 en 267 WvSr. over de jaren 1971, 1973 en 1975 tezamen

beledigings- artikel	afdoening	Vervolging		Technisch sepot		Beleids- sepot		Totaal	
art. 261	- smaad	72	14 %	242	47 %	201	39 %	515	100%
art. 266	- eenv.bele- diging	446	25.7%	485	27.9%	806	46.4%	1.737	100%
art. 261 jo 267)	beledi- ging	5		0		5		10	
art. 266 jo 267)	v. een ambte-) naar	291		18		146		455	
totaal art. 267)		296	63.7%	18	3.9%	151	32.5%	465	100%
totaal		814	30 %	745	27.4%	1.158	42.6%	2.717	x)

x) De 5 ontbrekende gevallen betreffen art. 262 WvSr.

Van de smaad en smaadschriftgevallen (art. 261 WvSr.) wordt maar liefst 86% geseponeerd. Ruim de helft hiervan had het karakter van een technisch sepot. Daar lijnrecht tegenover staat het vervolgingsbeleid inzake de belediging van de ambtenaar in functie (art. 267 WvSr.). Van deze zaken wordt bijna 64% vervolgd. Bij de eenvoudige belediging (art. 266 WvSr.) ligt dit percentage weer een stuk lager, te weten 26%, hier is het aandeel beleidssepots relatief erg hoog.

Wanneer we de ontwikkeling in het aantal vervolgingen over de periode 1971-1975 bezien, dan blijkt dat 1973 ten opzichte van 1971 een duidelijke daling te zien geeft en dat in 1975 een stabilisering ten opzichte van 1973 optreedt.

Net als bij de meeste delicten geldt ook voor de belediging, dat met het ouder worden van de dader de kans op sepot toeneemt. Van de beledigers van 18 tot 33 jaar is 66% geseponeerd, van 34 tot 49 jaar, 71% en van de groep van 50 jaar en ouder 75%. Ook blijkt bij belediging, evenals bij de meeste delicten, het aantal sepots onder de vrouwelijke daders aanmerkelijk hoger dan bij de mannen het geval is, te weten 79% tegenover 65%.

Zoals wij hebben gezien kan de reden voor een sepot zeer verschillend zijn. In het ene geval kan niet worden vastgesteld dat de verdachte het feit heeft gepleegd. In het andere geval staat dit wel vast, maar

wordt een vervolging niet opportuun geacht omdat het feit te onbetekend is. Dit onderscheid is formeel heel duidelijk te maken, maar in de praktijk ligt dit weleens moeilijker. Bij een belediging is het vaak niet eenvoudig de juiste toedracht vast te stellen. Na lezing van het proces-verbaal, met een eventuele toelichting van de politie, de verdachte of het slachtoffer, kan de officier gemakkelijk besluiten van vervolging af te zien. Hierbij staat hem dan niet altijd helder voor de geest in hoeverre deze beslissing is ingegeven door de juridisch technische zwakheid van de zaak, dan wel de feitelijke geringheid. De toelichting op het sepot in het dossier was dan ook niet altijd even duidelijk. In grote lijnen kon echter over de periode 1971-1975 toch een wijziging in de verhouding tussen het aantal technische- en beleidssepots worden vastgesteld.

Bij alle beledigingsvormen tezamen blijkt een duidelijke vergroting van het aandeel beleidssepots en een vermindering van het aandeel technische sepots op te treden. Dit kan misschien een aanwijzing zijn dat de manier van optreden van de politie in de jaren van ons onderzoek zich heeft gewijzigd. Uit de afname van de technische sepots zou kunnen worden afgeleid, dat de politie twijfelachtige zaken steeds vaker zelf afdoet. Van alle sepots was bijna 6% voorwaardelijk, daarnaast was eveneens in 6% van de sepots van een berisping door de officier van justitie sprake. Dit betekent niet, dat in de overige 94% van de beledigingssepots de officier van justitie op het dossier besliste, zonder verder één van de betrokkenen te horen. In elk geval heeft in nog eens 6% van de gevallen de officier de belediger opgeroepen. Dit gebeurde relatief even vaak bij mannen als bij vrouwen, terwijl ook het beroepsniveau hier (statistisch) geen rol speelde. Hoogst zelden (2%) is er een voorlichtingsrapport aangevraagd.

Van alle beledigingen die door het Openbaar Ministerie voor de rechter zijn gebracht is bijna 96% op een veroordeling uitgelopen. In bijna 1% is vrijspraak gevolgd. In de overige zaken volgde ontslag van rechtsvervolging.

Bij de veroordelingen is in nog geen één op de tien gevallen (in totaal 56 zaken) een gevangenisstraf opgelegd. Het ging hier meestal om een overtreding van art. 267 WvSr.. Een zeer gering deel daarvan (13 zaken) betrof een geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

Van alle 1.737 eenvoudige beledigingszaken, die in de jaren 1971, 1973 en 1975 bij de rechtbanken zijn ingeschreven, is uiteindelijk bijna 26% vervolgd.

In bijna al deze zaken werd een geldboete opgelegd. Het merendeel van de onvoorwaardelijke geldboetes lag tussen de 50 en 100 gulden (40%). Tussen de 100 en 250 gulden lag ongeveer 30% van de geldboetes, de overigen bedroegen nog minder dan 50 gulden of meer dan 250 gulden. De hoogste geldboete was niet meer dan 1.000 gulden.

In de tijd dat de beledigingsdelicten vanuit de Code Penal in ons wetboek zijn overgenomen, werd aan dit vergrijp aanzienlijk zwaarder getild. Dit hing vooral nauw samen met de functie die deze artikelen in de Code Penal hadden. Daar waren zij nog duidelijker gericht op de bescherming van de eer. De eer, die in die tijd nog regelmatig in het tweegevecht werd verdedigd, stond hoog in het vaandel van vooral de maatschappelijke bovenlaag. Vandaar de relatief zware bestraffing van de aantasting daarvan.

Gaan wij verder terug in het verleden, dan blijkt in de middeleeuwen de belediging en laster weer minder zwaar bestraft te zijn. Men legde in die tijd vrij lichte straffen op, maar de veroordeelde moest wel aan de beledigde om vergiffenis vragen en in het openbaar bekennen dat het niet waar was wat hij gezegd had (of wat zij gezegd had, want meer dan bij de meeste misdrijven waren de daders hier vrouwen). 1)

In geval van een geldboete werd in bijna alle gevallen conform de eis van het Openbaar Ministerie gevonnist. Bij de gevangenisstraffen lag dit anders. Hier zien we dat in 13% van de gevallen de rechter ondanks de vordering van een gevangenisstraf toch uitsluitend een geldboete oplegde. De veroordeling vond vrijwel altijd door de politierechter plaats, in slechts 5 zaken heeft de Meervoudige Kamer vonnis gewezen. In maar 19 zaken is tegen de opgelegde straf hoger beroep aangetekend. Bij 3 daarvan heeft men de zaak uiteindelijk aan de Hoge Raad voorgelegd. Tot slot is nog uit ons materiaal gebleken, dat in niet meer dan 0.2% van de zaken een civiele partijstelling had plaatsgevonden 2).

Dit hoeft echter niet altijd in het strafdossier kenbaar te zijn!

1) Berends, D.A. Misdaad in de Middeleeuwen, Intermediair, 13e jrg., april 1977, blz. 33.

2) Christiansen, J. Die Beleidigung. Diss. Jur. Kiel, 1965 - vindt in Duitsland ongeveer in 8.5% van de gevallen een "Privatklage".

7.1.1. *De regionale verschillen in het vervolgingsbeleid*

Zoals we hebben gezien is, hoewel er landelijk een duidelijke afname valt te constateren, niet in elk parket het aantal beledigingen over de onderzochte jaren teruggelopen (zie tabel 2, blz. 14).

Hetzelfde geldt voor het aantal vonnissen inzake belediging. Tabel 6 laat zien, dat in het arrondissement Leeuwarden het deel van de beledigingen waarop een veroordeling plaatsvond duidelijk afnam. Hiertegenover staat dat bijvoorbeeld in het arrondissement 's-Gravenhage in 1975 procentueel een groter deel van de ter kennis van de rechtbank gekomen beledigingen op een vonnis uitliep dan in 1971. In maar 5 van de 19 arrondissementen is van een stabiele afname in het aandeel vervolgde beledigingen sprake. Aan de procentuele toename in het aantal vonnissen in de arrondissementen Assen en Zwolle moet niet te zwaar worden getild, omdat het hier om zeer kleine aantallen gaat.

Tabel 6. Overzicht van de omvang van het aantal vervolgte beledigingszaken in procenten van het aantal afgedane beledigingen per arrondissement, per jaar

Parket	jaar van afdoening		
	1971	1973	1975
Den Bosch	24.6%	15.9%	6.1%
Breda	26.4%	18.0%	17.6%
Maastricht	29.8%	31.7%	10.9%
Roermond	33.3%	27.3%	32.8%
ressort	28.5%	23.2%	16.9%
Den Haag	29.3%	27.3%	33.3%
Rotterdam	29.6%	34.8%	25.0%
Dordrecht	27.5%	25.0%	23.0%
Middelburg	25.8%	8.9%	36.1%
ressort	28.5%	24.0%	34.2%
Leeuwarden	45.7%	22.6%	13.0%
Groningen	38.9%	28.0%	14.3%
Assen	12.1%	25.9%	41.7%
ressort	32.2%	25.5%	23.0%
Arnhem	14.6%	19.3%	16.1%
Zutphen	45.9%	14.3%	31.0%
Zwolle	2.3%	22.2%	100.0%
Almelo	16.7%	5.6%	7.1%
ressort	19.9%	15.4%	38.5%
Amsterdam	41.8%	27.8%	32.4%
Alkmaar	59.5%	57.6%	51.5%
Haarlem	75.3%	36.9%	44.1%
Utrecht	42.6%	37.9%	57.5%
ressort	54.8%	40.0%	46.4%

Over de jaren tezamen wordt in het ressort Amsterdam de belediging het meest vervolgd, 47%. Daarna volgen respectievelijk het ressort Den Haag met 29%, Leeuwarden met 27%, Arnhem met 25% en tenslotte Den Bosch met 23%.

7.2. De aanpak van het beledigingsdelict door de politie

Het zal duidelijk zijn, dat bij de bestudering van strafdossiers slechts een zeer summier beeld kan worden verkregen van het optreden van de politie bij het onderhavige delict. Vooral omdat bij dit delict van een bijzondere vervolgingsvoorwaarde sprake is, namelijk de klacht, leek enig nader onderzoek van dit politie-optreden van belang om het beeld van de ter kennis van de rechtbank komende beledigingen aan te vullen. Hiervoor is, zoals in de opzet van het onderzoek is beschreven, een steekproef aan beledigingsprocessen-verbaal met de betrokken politiefunctionarissen besproken. Voor een toelichting op de gang van zaken bij zo'n klacht is het zinvol de belediging van de ambtenaar in functie afzonderlijk te bezien. Over de werkwijze van de politie bij art. 267 WvSr. zullen wij kort zijn, omdat de vraag van dit onderzoek veeleer op de eenvoudige belediging van art. 266 WvSr. gericht is.

7.2.1. *De belediging van een ambtenaar in functie (art. 267 WvSr.)*

In het geval dat er een ambtenaar in functie was beledigd, ging het meestal om een politiemann. Bij de besproken zaken hebben wij ons tot die gevallen beperkt.

In zo'n geval werd door de beledigde politieambtenaar proces-verbaal opgemaakt van de belediging. Daarna werd de zaak verder door zijn superieur afgehandeld. Bij de interviews is zowel gesproken met de beledigde politiemann als met de superieur. De indruk bestond, dat de zaak door de superieur vrij uitvoerig werd doorgepraat met de beledigde politiemann. Bij onze interviews waren de betrokken politiefunctionarissen het over het algemeen met elkaar eens, dat de belediger te ver was gegaan. Men vond unaniem deze vorm van belediging (van de ambtenaar) veel ernstiger dan alle andere beledigingsvormen uit dit onderzoek. In dit verband werd door een enkele oudere politiemann opgemerkt, dat voornamelijk jongere politie-ambtenaren kwetsbaar zijn op het punt van de eer en goede naam.

Ook speelt het dragen van het uniform hier een rol. Sommige politiefunctionarissen die (weleens) in burger optraden vonden dat zij (dan) eigenlijk niet beledigd konden worden.

7.2.2. *De belediging van een burger (art. 261, 262 en 266 WvSr.)*

De belediging van een burger komt op verschillende manieren ter kennis van de politie. Soms komt de beledigde op het bureau, soms wordt de politie verzocht in verband met bijvoorbeeld een burenruzie langs te komen. Een enkele keer wordt de politie schriftelijk op de hoogte gebracht, of loopt de politie bij surveillance min of meer toevallig tegen een belediging aan.

In de meeste gevallen wordt het beledigingsconflict op het bureau uitgepraat. Wanneer de beledigde direct naar het bureau toegaat wordt hij door de dienstdoende politiefunctionaris opgevangen en te woord gestaan. Bij een beledigingsconflict waar de politie op straat kennis van neemt wordt aan de beledigde vaak voorgesteld de volgende dag (of later op de middag) met de klacht op het bureau te komen.

Ook bij de spontane klachtbezoeken aan het bureau wordt vaak voorgesteld terug te komen, nadat de emoties wat zijn bedaard.

Dit uitstel wordt bewust als afkoelingsperiode in de aanpak ingebouwd. Zoals hieronder zal blijken, wordt door de politie verschillend op een beledigingsconflict gereageerd. Hierdoor kan in sommige zaken de datering van de schriftelijke klacht aanmerkelijk later zijn dan de datum van het conflict. Het kan echter ook zo zijn, dat dit tijdsverschil ontstaat doordat de beledigde pas na ampele overwegingen besluit naar de politie te stappen en een klacht in te dienen.

In elk geval blijkt uit de dossieranalyse dat bij bijna 70% van alle eenvoudige beledigingen pas de volgende dag (of later) een klacht is ingediend.

In de overige zaken werd direct, dezelfde dag nog, een klacht ingediend. In bijna alle gevallen die met de politie besproken zijn was de beledigde niet bekend met het voorschrift van de schriftelijke klacht bij dit delict. Opvallend was het verschil in interpretatie van deze voorgescreven klachtprocedure door de politie. Sommige politiefunctionarissen lieten de beledigde thuis geheel zelf de klacht op papier zetten, terwijl anderen de hele klacht voor de beledigde opstelden en hem slechts lieten ondertekenen. Daarnaast kwamen verschillende min of meer uitgebreide

vormen van assistentieverlening bij het schrijven van deze klacht voor. Men vond vrij algemeen het afdoen van een beledigingsconflict een tamelijk tijdrovend werk. Er moest in veel gevallen heel wat voor afgepraat worden. Afwisselend werd dit door de politie "uitpraten" en "wegpraten" genoemd.

Meestal werd naar een oplossing zonder officiële klachtindiening gezocht. Uit de interviews kwam naar voren, dat op de politiebureaus vaak als gevolg van verschillende directieven van het Openbaar Ministerie verschillend werd gehandeld. Het bureau in het ene arrondissement heeft de opdracht elk beledigingsconflict met een klacht direct aan het Openbaar Ministerie door te geven, terwijl het bureau in een ander arrondissement gestimuleerd wordt een beledigingsconflict niet tot een klacht te laten komen.

Er is door de politie herhaaldelijk op gewezen, dat door de kennisgeving van het Openbaar Ministerie aan de betrokkenen, in verband met een vervolging of sepot, de inmiddels gesuste ruzie vaak weer wordt opgerakeld.

Tegen de achtergrond van deze constatering verklaarde men enigszins terughoudend te staan tegenover een te grote justitiële bemoeienis. Men vond bovendien dat de belediger ook moeilijk als een misdadiger kon worden beschouwd.

Er konden bij de politie wel verschillen in het ernstoordeel over de eenvoudige belediging worden gesignaleerd. Toch werd er erg vaak over de "gewone burenruzie" gesproken. Het ernstigste geval, dat men in zijn carrière had meegemaakt, was doorgaans anekdotisch. Juist bij de burenruzies gebeurde het dikwijls, dat men "de buurt" wel kende en zodoende gemakkelijk begrip voor de situatie kon opbrengen.

V. SLOTBESCHOUWING

Tot slot van dit rapport willen wij, na de resultaten van het onderzoek in het kort te hebben samengevat, trachten aan te geven wat de verzamelde gegevens in feite bijdragen aan de beantwoording van de vraag die aan dit onderzoek ten grondslag ligt.

In hoofdstuk II hebben wij al nader toegelicht wat de relatie is tussen de concrete onderzoeksvraag en de achterliggende problematiek van de "criminalisering" versus "decriminalisering". Er is vastgesteld dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen de principiële (abstracte) overwegingen 1) en de concrete (meer praktische) argumenten bij de strafbaarstelling van gedrag. Hoewel in de praktijk dit verschil bij de discussie rond de strafbaarheid van de belediging niet duidelijk herkenbaar is (en zal zijn), moeten wij bij de beoordeling van de onderzoeksresultaten hiermee toch rekening houden.

Dit onderzoek is gericht op de strafdossiers van de beledigingszaken die de laatste jaren (1971, 1973 en 1975) bij de rechtbanken werden ingeschreven. Om een indruk te krijgen van het politie-optreden, dat aan het inschrijven van een beledigingszaak bij de rechtbank vooraf gaat, is tevens een aantal interviews bij de politie gehouden.

Bij de beschrijving van de beledigingszaken is het accent gelegd op de gevallen van art. 266 WvSr., de eenvoudige belediging (van een burger).

Van alle eenvoudige beledigingszaken die bij de rechtbank werden ingeschreven werd nog geen 26% vervolgd. Bij de vervolgte zaken werd slechts in een enkel geval een gevangenisstraf opgelegd. Meestal was de straf een geldboete van vijftig tot tweehonderdvijftig gulden.

Over de onderzochte jaren nam het aantal eenvoudige beledigingszaken bij de rechtbank duidelijk af. Dit zou het gevolg kunnen zijn van een afname van het aantal beledigingen in het dagelijks leven. Er wordt minder beledigd of men voelt zich steeds minder beledigd. Daarnaast kan de afname het gevolg zijn van het feit, dat het publiek steeds minder aan-

1) De meer algemene argumenten zijn, voor wat betreft de strafbaarstelling van de belediging, in het verleden slechts een enkele keer aan de orde geweest. Dit gebeurde vooral in samenhang met "de handhaving van de openbare orde" (zie onder andere de Kamerstukken 1933-1934, nr. 237 en volgende) en "de vrijheid van meningsuiting" (zie onder andere de artikelen van mr. C.A. Groenendijk, mr. J.M.A.V. Moons en mr. Th. van Veen in het rechtsgeleerdmagazijn Themis en in het Tijdschrift voor Strafrecht 1968).

gifte doet, dan wel minder vaak een klacht indient. Dit laatste kan weer samenhangen met een steeds ruimere afhandeling van de beledigingsgevallen door de politie zelf.

Ten aanzien van de eerste verklaring van de afname - de houding van de burger tegenover de belediging - kan op basis van het dossieronderzoek weinig worden vastgesteld. Over de houding van de politie, die van belang kan zijn in verband met de kans dat een aangifte wordt omgezet in een klacht voor belediging, hebben de interviews enige informatie opgeleverd.

Bij de politie bestond over de ernst van een belediging geen grote eensgezindheid. Wel vond de meerderheid, dat bij een beledigingsconflict doorgaans zoveel bijkomende problemen een rol spelen, dat de belediging op zichzelf meestal van ondergeschikt belang is. Hierdoor vraagt de aanpak van dit soort problemen, los van het beledigingselement, meestal erg veel tijd. De politie is in de meeste gevallen gedwongen nader op de achtergronden in te gaan. Uit de afname van het aantal technische sepoten (op grond van een gebrek aan bewijs of een niet strafbare dader) zou met enige voorzichtigheid kunnen worden afgeleid, dat de politie steeds meer selecteert, welke beledigingsaangiften zij in de vorm van een schriftelijke klacht hun weg naar het Openbaar Ministerie laat gaan.

Bij de beledigingszaken die wel bij de rechtbank werden ingeschreven bleek uit de dossiers geen sprake te zijn van typisch kwetsbare groepen. Het enige opvallende aan de groep klagers was het relatief grote aantal vrouwen (met name huisvrouwen) en de wat hogere gemiddelde leeftijd dan de slachtoffers van doorsnee delicten.

De beledigers bleken in 75% van de gevallen niet eerder met justitie in aanraking te zijn geweest. Evenals de slachtoffers waren zij relatief vaak van het vrouwelijk geslacht. Bij de meeste zaken waren de beledigers en de beledigden bekenden van elkaar. Erg vaak waren zij burenen of familieleden. De beledigingen vonden dan ook meestal op de openbare weg of in een woning plaats. In het merendeel van de gevallen gebeurde dit overdag. Het lijkt er dus op, dat vooral in zeer alledaagse situaties conflicten zich ontladen in beledigingen. Het bleek dat meestal een al langer bestaand conflict aan de belediging ten grondslag lag. Spontane beledigingen kwamen zelden voor. Het waren meestal de omstandigheden die

op een bepaald moment tot een belediging leiden.

In zo'n situatie was het kennelijk niet altijd nodig, als men wilde beledigen, dat de opmerking echt iets insinueerde. In de meeste zaken waren de beledigende opmerkingen in etiketterende bewoordingen die weinig of niets met het achterliggende conflict te maken hadden. Erg vaak werden sexueel getinte opmerkingen gemaakt, zoals hoer, hoerenloper of pooier.

Wat dragen deze gegevens nu bij aan de beantwoording van de vragen waarvoor wij staan bij de keuze de eenvoudige belediging wel of niet uit het wetboek van strafrecht te schrappen?

Zoals wij hebben gezien zijn deze vragen ten dele van praktische en ten dele van principiële aard. De laatste categorie betrof vragen die over het algemeen verder reikten dan de concrete strafbaarstelling van de belediging. Wanneer moet iets strafbaar worden gesteld? Wat is de functie van de strafwet en wat is haar relatie tot de morele normen? Deze principiële aspecten van de strafbaarstelling komen in dit onderzoek niet of nauwelijks aan de orde. Aan de beantwoording van dit soort vragen kunnen de resultaten dan ook weinig bijdragen.

Ten aanzien van de meer praktische vragen ligt dit anders. Deze zijn meer toegespitst op de concrete strafbaarstelling van de belediging. Ook voor deze categorie vragen geldt echter niet dat, zoals wij hebben gezien in hoofdstuk III, het onderzoek door zijn opzet niet op alle vragen een antwoord kan leveren. In veel gevallen zou daarvoor immers een uitgebreider onderzoek onder de beledigers en beledigden nodig zijn. Daarnaast zou ook een algemeen bevolkingsonderzoek, voor de toetsing van sommige overwegingen, onmisbaar zijn.

Aan de beantwoording van een deel van de vragen kan dit onderzoek, in haar beperkte opzet, echter wel een bijdrage leveren. Wat deze bijdrage is, zullen wij hieronder per vraag toelichten.

Missen bij decriminalisering van de eenvoudige belediging bepaalde mensen of groepen mensen een bescherming van hun kwetsbare positie?

Zoals wij hebben gezien is van een duidelijk kwetsbare groep geen sprake, althans voor zover blijkt uit de beledigingen waarvoor een klacht is ingediend. De wat hogere gemiddelde leeftijd van de slachtoffers en het

relatief grote aantal vrouwen zouden er hoogstens op kunnen wijzen dat vooral de "fysiek zwakkere" een zekere bescherming ondervindt van de strafbaarstelling van belediging.

Deze groep komt misschien eerder terecht in zo'n "eerkwetsend" conflict omdat zij niet direct fysiek geweld zal of kan aanwenden.

Parallel aan de mogelijkheid die het slachtoffer van een mishandeling heeft om de dader veroordeeld te zien worden, zou deze groep zo'n mogelijkheid ontnomen worden bij decriminalisering van de belediging.

Omdat een genoegdoening langs de weg van het privaatrecht blijft bestaan, zal toch een juridische aanpak van het conflict mogelijk blijven.

Is er bij een schrapping van de eenvoudige belediging een kans op cumulatie van conflicten, waarbij eigenrichting en fysieke geweldpleging toenemen?

Omdat niet alleen de gemiddelde leeftijd van de beledigden wat hoger is dan bij andere delicten (met name gewelddelicten), maar ook van de beledigers, lijkt er voor een toenemende fysieke agressie weinig te vrezen. Een cumulatie van de conflicten in de beledigende sfeer zou denkbaar zijn. We moeten hier wel bij aantekenen, dat men ook bij de huidige strafbaarstelling maar zelden naar de politie stapt met de uitgesproken wens een klacht in te dienen voor belediging. Men komt bij de politie met het achterliggende probleem. Het is niet te verwachten dat hierin een toename zal plaatsvinden. De gang naar de politie zal niet worden afgebroken als de belediging niet meer strafbaar is. Of uiteindelijk in het geringe aantal door ons aangetroffen zaken, waarbij een veroordeling is uitgesproken, dit vonnis een cumulatie van het conflict heeft voorkomen blijft een vraag.

Kan de politie bij het wegvallen van de strafbaarstelling van de eenvoudige belediging nog adequaat ingrijpen in conflicten waarbij de eerkwetsing een rol speelt?

Zoals uit onze interviews is gebleken, is de motivatie van de beledigde om naar de politie te gaan, doorgaans zeer diffuus. "Ik pik het niet langer" of "dat laat ik me niet zeggen" is meestal de introductie tot een (vaak langdurige) bespreking van het probleem met de politie. In sommige gevallen is aan dat probleem zelf justitieel niet veel te doen.

De geuite belediging biedt dan aan de politiefunctionaris wel het handvat om eens met de andere betrokkenen te gaan praten. Zou zo'n belediging niet meer strafbaar zijn dan ontbreekt zo'n introductie formeel wel. Uit de interviews en de zaakbeschrijvingen in de strafdossiers bleek echter dat in zeer veel gevallen vanuit de "orde handhavingstaak" voor de politie een optreden toch wel mogelijk zou zijn.

Uit de antwoorden op de hiervoor genoemde vragen is moeilijk te concluderen of de eenvoudige belediging uit het Wetboek van Strafrecht moet worden geschrapt of niet. In de eerste plaats zijn, zoals gezegd, met deze informatie niet alle vragen beantwoord. In de tweede plaats worden wij bij de interpretatie van de verzamelde gegevens beperkt door het selectieve karakter van het onderzoeksmateriaal. In de derde plaats is niet duidelijk hoe bij deze beslissing onze feitelijke informatie moet worden gewaardeerd.

We kunnen in elk geval vaststellen, dat een opheffing van de strafbaarstelling in de praktijk niet zoveel verschil zal maken. Uit de vervolgingscijfers en de interviews bij de politie is af te leiden, dat in feite al in steeds ruimere mate van een depenalisering sprake is. Door de geïnterviewde politieagenten is er in dit verband op gewezen dat zij er vaak de voorkeur aan geven de zaak niet naar het Openbaar Ministerie door te sturen. De reden hiervoor is, dat een dagvaarding of een sepotbericht op een later tijdstip de ruzie gemakkelijk weer kan oprakelen.

Men kan zich afvragen of, in geval de eenvoudige belediging niet uit het Wetboek wordt geschrapt, een verdergaande depenalisering wenselijk is. Dit zou mogelijk zijn, door van het "misdrijf" eenvoudige belediging, een "overtreding" te maken. Dit heeft tot gevolg, dat bij een strafvervolgning de zaak niet voor de arrondissementsrechtbank, maar voor de kantonrechter dient. Daarbij kan dan geen gevangenisstraf maar hoogstens hechtenis worden opgelegd. We hebben echter gezien, dat in de drie jaren van het onderzoek maar een zeer klein aantal gevangenisstraffen is opgelegd. Meestal ging het om geldboetes van betrekkelijk geringe omvang. Op dit punt valt dus in de praktijk maar weinig verandering te verwachten. Er kan wel een andere situatie ontstaan bij de bestraffing van dit delict, als de politie voor deze overtreding ook een transactiebevoegdheid krijgt. In dat geval is het denkbaar, dat juist een toename in het aantal opgelegde sancties (geldboetes) plaatsvindt. De politie zou misschien van deze

bevoegdheid veel gebruik maken, om de tijdrovendheid bij de afdoening van dit soort conflicten enigszins te beperken.

Overigens zou, in geval van zo'n transactiebevoegdheid van de politie bij de eenvoudige belediging, ook het klachtvereiste moeten worden aangepast.

Al met al kunnen we concluderen, dat er bij een wijziging van de eenvoudige belediging, van misdrijf in overtreding, een redelijke kans bestaat, dat dit eerder penaliserend zal werken, dan depenaliserend.

Wat de opvatting van de bevolking ten aanzien van de belediging betreft - ook een praktisch aspect van de strafbaarheidsvraag - geeft, zoals gezegd, het onderzoeksmateriaal onvoldoende aanknopingspunten. Ook al zouden die er wel zijn, dan blijft toch de vraag welke waarde (welk gewicht) aan een dergelijk oordeel moet worden gehecht temidden van andere factoren die van invloed kunnen zijn.

Daarmee zijn we dan gekomen bij de meer principiële vragen rond de strafbaarstelling die, het is reeds betoogd, tot nu toe buiten beschouwing zijn gelaten. Men kan zich bijvoorbeeld afvragen of de strafbaarstelling van de belediging in de kern eigenlijk meer is dan een sanctiemiddel bij het niet-nakomen van elementaire beleefdheidsvormen in het maatschappelijk verkeer. Als dat niet het geval is, wordt dan bij deze strafbaarstelling niet een erg paternalistische rol aan de wet(gever) toegedacht? 1)

Zoals wij in hoofdstuk II hebben aangegeven ontbreekt het uiteindelijk aan een algemeen geaccepteerd systeem van criteria voor strafbaarstelling. Hulsman heeft getracht een dergelijk beslissingsmodel voor de strafwetgever te ontwerpen. Hij onderscheidt bij de criteria voor strafbaarstelling eveneens twee verschillende niveaus van abstractie. Allereerst zullen de doelstellingen van het strafrechtelijk systeem, sterk gegeneraliseerd en geabstraheerd, moeten worden geformuleerd. Daarnaast moeten, telkens wanneer het om concrete vormen van strafbaarstelling gaat, die doelstellingen zo duidelijk mogelijk worden aangegeven. De gehele afweging moet naar het oordeel van Hulsman plaatsvinden vanuit de gedachte, dat strafrecht een "ultimum remedium" in de samenleving vormt. 2)

-
- 1) Tak, P.J.P. - Leven en laten leven, over paternalistische strafwetgeving, Oratie Nijmegen 1978 - wijst op de praktische, psychologische en principiële bezwaren van dit soort strafbaarstellingen.
 - 2) Hulsman, L.H.C. - Criteria voor strafbaarstelling in "strafrecht - terecht" - benadrukt hierbij de beperkingen van het strafrecht en de schadelijke neveneffecten.

Vanuit zo'n kritische houding tegen een al te gemakkelijk strafbaarstellen en strafbaar houden van gedrag zal natuurlijk naarstig worden gezocht naar een oplossing voor de problemen door een ander maatschappelijk instituut. Zijn bij een afschaffing van de strafbaarstelling van de belediging dergelijke alternatieven voorhanden?

Zoals hierboven aangegeven, werd van de privaatrechtelijke genoegdoening (voorzover ons bekend) betrekkelijk weinig (in 0,2% van de zaken) gebruik gemaakt. Dit is ook begrijpelijk, gezien het risico dat de beledigde partij loopt, om bij ongelijk tot de proceskosten te worden veroordeeld. De vraag naar het maatschappelijk alternatief doet zich naar ons idee overigens eerder op het niveau van het politie-optreden dan op het niveau van de rechtspleging voor. Wie zou zich beter met dit soort conflicten kunnen bemoeien dan de politie?

De veelal achterliggende problemen laten zien, dat het optreden hier dicht tegen hulpverlening aanligt. Het feit dat meestal toevallige omstandigheden er toe leiden dat een ruzie op een belediging uitloopt, wijst erop dat in elk geval deze hulpverlener/ordehandhaver gemakkelijk en snel bereikbaar moet zijn. Op dit moment lijken wat dat betreft maar weinig maatschappelijke instituten voor het publiek zo gemakkelijk bereikbaar als de politie. Daarbij komt nog, dat de politie ook in het algemeen het imago heeft voor allerlei zeer verschillende problemen een oplossing te kunnen bieden. Ook al is het strafrecht dan een uiterst middel, een substituut is hiervoor niet eenvoudig te introduceren.

Tot slot zij er in dit verband nog op gewezen, dat bij een afschaffing van de strafbaarstelling van de eenvoudige belediging het hernieuwd opnemen in de wet van het feit aanzienlijk moeilijker zal zijn, dan een reactivering van de huidige strafbaarstelling. Aan zo'n hernieuwde invoering van de strafbaarstelling zou behoefte kunnen bestaan, bijvoorbeeld als gevolg van een wijziging van de maatschappelijke omstandigheden. In dat geval staat men dan bij de wetgeving opnieuw voor een gecompliceerde afweging van argumenten. Tegen dit licht bezien kan men zich afvragen of decriminalisering, door middel van schrapping uit het wetboek, wel het meest flexibele instrument is. 1)

Het zal duidelijk zijn, dat bij de beslissing de eenvoudige belediging wel of niet uit het Wetboek van Strafrecht te schrappen tal van over-

1) Buikhuisen, W. - Decriminalisering als omweg, Delikt en Delinkwent, 2e jrg., nr. 5, 1972 - haakt ook in op de praktische voordelen van een aanpassing van de strafbaarstelling door middel van het handhavingsbeleid.

wegingen een rol spelen die in dit onderzoek niet aan bod zijn gekomen. Wij kunnen op basis van de onderzoeksresultaten slechts concluderen, dat niet blijkt dat bij afschaffing van de strafbaarstelling maatschappelijke problemen zullen ontstaan, dan wel onoplosbaar zullen blijken. Daarvoor is het verschil tussen de consequentie van deze theoretische oplossing en de praktijk van de depenalisering te klein. Of een tussenoplossing, in de vorm van een verschuiving van de eenvoudige belediging binnen het Wetboek, van misdrijf naar overtreding, veel extra rendement zou opleveren valt te betwijfelen.

Summary

*T The RDC x) ^{was} ~~has been~~ asked to investigate the nature and extent of cases of defamation and the effects of police action in this connection.)

This request was induced by the Parliamentary debate on the Ministry of Justice Budget for the year 1968. To that occasion ample discussion took place on the subject of prosecution policy in cases of defamation of heads of friendly nations. In this connection the question was also raised whether article 117 of the Penal Code relevant to this case, ought to be changed or deleted. From the part of the Government it was promised to appoint a committee to study this matter. This committee under the direction of G.E. Langemeijer did not exclusively occupy itself with article 117 but also extended its work to other clauses of the Penal Code relating to punishable defamation. Thereupon a debate followed in the Second Chamber on the question whether the simple defamation clause in the Penal Code was to be maintained or not. The Minister in his Memorandum of Reply considered a good weighing of the pros and cons of a possible deletion of the clause at issue only feasible if more insight would have been gained into the nature of the cases of defamation which have been brought before the courts the last few years.

The first part of the research was therefore directed towards a study of the court files of all cases of slander, liber (261 PC) and simple defamation (266 PC) that appeared before the Courts in 1971, 1973 and 1975. An additional aim of the research was to examine to what measure the single fact that at present the police are authorized to take action - a competence which would be lost when defamation would no longer be punishable - adds to resolution of conflict or prevention of things getting worse.

Several police officers have been interviewed in order to find out how the police proceed in this type of cases. The interview always concentrated on a case the interviewee had dealt with himself.

Over the surveyed period there was a steadily decrease in the number of cases recorded with the Office of Counsel for the Prosecution. Whether this forms an indication of people feeling themselves increasingly less offended remains an open question. From the interviews appeared that in most cases the police themselves disposed of this kind of complaints.

x) Research and Documentation Centre, english for:
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

From the survey of the files it emerged that the mean age of the persons involved in this offence was somewhat higher than with other offences.

Relatively many women were involved in an insult. From the files there is no evidence of vulnerable groups with this offence. The observation that in most of the cases the complaint had its root in a longer existing conflict seems to indicate that the circumstances as much as anything induce a person to use insulting language. Insults generally took place by day in public places or in private. In most cases offender and complainant were acquaintances. Very often they were neighbours or relatives.

As already noted, it appeared from the interviews that the police in most cases were able to resolve the conflict at the station. People mostly did not come to the police with the avowed object lodging a complaint. Usually people had no notion of the procedure of taking legal action. From this it could be concluded that in most (average) cases the resolution of conflict which almost totally rests with the police will hardly disappear with decriminalization of this offence.

We may safely say that the police will always remain engaged in this kind of conflicts. When we realize that actually in these cases a nonprosecution policy is already widely adhered to, decriminalization of the offence at issue is likely to bring on little change.

It is not to be expected that a change of "status" of the offence from serious to less serious would yield profit.

With this of course, many arguments in favour of a decriminalization of the simple defamation - particularly when contemplated against the background of penal law as an "ultimum remedium" - remain undiscussed and irrefuted.